

ТРИЗУБІК · REVUE NEVOJDAJAKE · **TRIDEN**^o
UKRAINIENNE

Число 1-2 (157-8), рік вид. V. 1 січня 1929 р. Ціна 2 фр. (Prix 2 fr.)

*Усім землякам там, на Україні,
і тут, в розсіянні сццим—*

*з НОВИМ РОКОМ і РІЗДВОМ
щирий привіт шле*

Редакція „ТРИЗУБА“

1 Січня 1929 року.

Париж, вівторок, 1 січня 1929 року.

Новий 1929 рік!

В сірих будених умовах нашого еміграційного життя, цей новий рік, що заступає старий 1928-ий, входить тихо й непомітно, розпочинаючи ніби тільки шерг нових днів, означених календарем.

Так ніби ніякої великої події, ніяких надзвичайних емоцій, ніяких несподіванок, змін та переживань, крім... віри й надії на те, що цей рік буде щасливіший для нас і нашої окупованої батьківщини аніж минулий.

А проте новий 1929 рік — рік десятилітніх ювілеїв, рік десятилітніх спогадів про нашу недавню збройну боротьбу з ворогами, про наші змагання за волю й щастя нашої, сьогодні сумом і злиднями пройнятої, обездоленої України.

Цей новий 1929 рік — це ціла низка спогадів про наші перемоги і поразки, про великі і малі події, про велике напруження, що доходило до найвищого ступеню героїзму і самопожертви.

Десять літ тому на теренах України — велася жорстока боротьба з ворогами, йшов запеклий бій не на життя, а на смерть. Народ наш на всі боки бився, захищаючи себе і свої багатства, свою свободу і своє право, свою волю жити...

Але, здається, все було проти нас. Ми мали проти себе не тільки наших ворогів, що сунули на нас хмарами, несучи розгром, пожежу і смерть на нашу країну, ми мали також проти себе й природу і стихію, що холодом і голодом, а потім і тифом — вибивали з наших рядів вірних і відданих вояків. Ми мали проти себе всіх, хто був навколо. Нас не знали ніде, ми були чужі усім, ми не мали ні звідки жадної допомоги, ані підтримки.

А проте не піддавалися ми відчаю, не складали зброї і боролися на всіх фронтах, одбивалися на всі боки...

Тут не будемо згадувати яскраві сторінки нашої новітньої історії — боротьби 1919 року. Наші відступи і наступи, поразки і перемоги, могутні і хоробрі чини нашої героїчної армії, що без набоїв, без одягу й взуття, билася без перестанку, переносючи усі негоди й злидні, — ці чини вряд чи знайдуть аналогії в історії чужих народів. Все це знайде з часом свою оцінку в творах майбутніх дослідників та істориків.

Але найцінніше і найдорожче що нам залишив цей 1919 рік — це

легенду бройної боротьби за державність нашої батьківщини. А нам її так бракувало.

Це був рік надзвичайного подвигу, незрівняного пориву, стремління зв'язати в одне ціле славне минуле України з невідомим майбутнім...

І хоч через рік ми змушені були покинути нашу рідну землю і вийти на чужину, хоч були ми подолані фізично, але не здолали наші вороги притлумити пориви нашого духу; хоч уже на еміграції перебуваємо дев'ять літ в тяжких злидених умовах, хоч живемо в розсіянню далеко від рідної землі, — але той дух наш, войовничий, бурхливий, повний спогадів про наше хоч гірке, страшне, болюче, але прекрасне минуле, — цей дух наш не вмер, а навпаки — перед обличчям спогадів, що їм вже минає десять літ, кріпне і дужчає,

І сьогодні, вступаючи в новий 1929 рік, ми бачимо, що наша перемога має незрівняно більше шансів, ніж то було десять літ тому. Сьогодні вже помічаємо ми зацікавлення чужинців нашою справою, сьогодні ми бачимо вже страх ворогів наших перед незамиреним духом нашої країни, сьогодні і ми самі — почуваємо себе свідомішими і злютованішими, більше організованими і загартованими, — аніж то було десять літ тому назад.

Сьогодні ми не віримо вже в нашу перемогу, ми певні, ми вже знаємо, що вона буде.

В призмі минулого — близьке майбутнє стане сучасним. І найвища тайна нашого життя — відновлення незалежної державности нашої країни — перетвориться в дійсність.

Ще трохи напруження, ще трохи енергії, упертої роботи й невсипушої праці, — і заповіти минулого, нездійснені у 1919 році — зреалізуються...

Будьмо ж готові продовжити перервану часом нитку подій!

* * *

На Свят-вечір, неділя, 6 січня 1929 року.

Святий вечір стоїть на початку і на чолі Різдвяних свят.

В тому, як обходять це свято днедавнє у нас на селі — в убогій селянській хатині, і в пишнім панському палаці, — і в місті, навіть в родині поколіннями одірваного від землі українського інтелігента, і досі проступають од віку глибоко закладені в ньому хліборобські моменти, що стояли і стоять в осередку всього життя нашого народу.

Сама обстановка святої вечері, прикраса празникового столу, низка звичаїв, з нею зв'язаних, і нам з дитячих літ таких милих, рідних і дорогих, навіть страви того дня — все говорить про побит хліборобський, про достаток і гойність в господі працюючого і дбайливого хазяїна. Навіть сама назва — багата кутя.

І звичайно святого вечора, коли коло традиційного столу збирається вся сім'я, коли згадують одсутніх, кожного з нас тут, на чужині охоплюють своїми чарами спомини минулого. Душа віддається у владу тихого суму, до болю озвивається в серці туга за рідним краєм...

Коли таким настроєм того вечора, обвіяного одвічною поезією, що-разу мимоволі піддаємося ми, еднаючися у мислях з далекими близькими, то цього року до них додаються надто болючі і гіркі думки й переживання.

Свят-вечір... Багата кутя... А там на рідній Україні у мільйонів того вечора замість пишної, звичаєм прадідівським установленої, вечері шматка чорствого хліба бракує... Голод...

За страшного нещастя, голодової катастрофи року 1922 мала Україна хоч щедру допомогу світових організацій, що серед них перед вів Гувер. І не одному з наших земляків, надто дітям, та добра рука чужинця життя врятувала.

Проби, що робила і робить наша еміграція, здобути у широкого світу допомогу своїм голодуючим землякам, зустрічають великі перешкоди. І хто зна, чи пощастить пробити оту шкаролушу зачорствілого, зашкарублого серця європейського і американського громадянина. І мало надії, що вдасться добитися організації якоїсь допомоги в ширшій масштабі.

А самі ми за наших недостатків, наших злиднів не спроможні щось більше зробити. Ми душею вболіваємо нещастям рідного краю, ладні все зробити, щоб йому допомогти, та не сила наша. Ініціатива і заходи наших емігрантських установ запобігти лихові мають досі тільки моральне значіння.

Справа ця близько обходить і непокоїть нас. Сторбливо відчуваємо ми цю турботу за долю рідних сьогодні, на Свят-вечір.

І той святий непокій, що опановує нами сьогодні, нехай не дає в душі нашій загаснути гарячій думці про нещасну батьківщину. Нехай не дасть приспати невпинне шукання способів її врятувати і визволити з біди.

Коли обмежені наші спроможності — стати безпосередне в допомозі тим, хто там на Великій Україні тепер голодує, негайно полег-

шити їхню біду, то ще більше енергії, напруження волі і думки, ще більше праці і сили маємо ми віддавати тому, що єдине може принести дійсну допомогу і рятунок нещасному, ограбованному, зруйнованому і голодному рідному краєві нашому, — все віддавати боротьбі за визволення з ярма і за державність України.

* * *

В сьогоднішньому числі в огляді преси наводимо ми опис урочистости, яка недавно відбулася в Парижі, — одкриття пам'ятної таблиці на будинку, що був під час війни осідком Чехо-словацького Національного Комітету, який союзники визнали за тимчасовий уряд Чехії. Друкуємо ми уривки з промов, що їх було виголошено на тому святі. Один із наших співробітників в статті окремій подає детальний аналіз з погляду міжнароднього права самого факту визнання союзниками тимчасового чесько-словацького уряду та обставин, за яких то сталося.

Коли ми тим подіям уділяємо стільки місця, то це тому, що і самий факт визнання, дзєга і планомірна робота, що попередила його, обставини які, йому сприяли, і нарешті сьогоднішня про це все згадка, що дала привід до неї і два таблиця, — заслуговують на увагу і з боку нашого громадянства, на чужині, в розсіянні суцього.

«Завдання вище над сили людські», словами одного з промовців кажучи, взяли на себе борці за волю чеського народу, творці його державности. Справді бо, коли за поляками і на початку ХХ-го віку була традиція ще недавньої державности, гвалтом зруйнованої, героїчної боротьба з московським колосом, криваві повстання, довголітня еміграція і ореол мучеництва та давні симпатії Європи, — то не було ще того всього у чехів в той час, як виникла велика війна.

Та гурт людей широко освічених, міцних духом, енергійних, відданих рідній справі, які знали, чого хотіли і куди йти, гурт людей, що зібрався року 1916 на вулиці Бонапарт, сміливо піднявся того завдання нелюдського і склав присягу — повернути тільки у визволену отчизну.

Року 1916 чи навіть ще в літку 1918 року, коли було визнано на чужині чесько-словацький уряд, було чехам та словакам туди, до-дому далі, ніж нам сьогодні.

Була у них висока національна свідомість, глибока віра в себе та в своє право, самопожертва і незрівняна національна єдність, політичний розум і хист їх національних вождів, відсутність одчаю

Ще два-три роки — навіть рік тому, їх становище на світовому і розбрату в тяжкі критичні хвилини; здобули вони вже на той час до себе прихильність громадянства різних країн, визнання держав великих, та не було і тоді за ними того, що єсть у нас.

За нами бо сьогодні єсть уже роки нашого молодого державного життя, єсть легенда кривавої боротьби збройної, за нами подвиг тих, що життя своє за рідний край поклали, за нами тисячі могил знаних і незнаних героїв, за нами заповіт святой нашої нескореної слави Вождя.

Ми вийшли на еміграцію з нашим урядом на чолі, з державним апаратом, з героїчною армією.

Коли року 1918 Чехія і Словачія були впрост провінціями, які правно належали до Австрійської монархії, то Україна сьогодні тільки силою окупована Москвою.

Але «comparaison n'est pas raison», — правильно говорять французи. Особливо немає рації за порівнянням, коли успіх увінчав справу одних, і невдача впала на долю других.

Та не на те зняли ми річ, щоб рівнятися з щасливішими од нас сусідами — поляками чи чехами.

А на те, щоб нагадати ще і ще раз нашим землякам, які разом з нами, свідомі тієї путі, якою йдуть, подалися на чужину і на еміграції рук не покладають, а працюють для визволення рідної землі, нагадати їм, що незломність і сила духа, витривалість і енергія, систематична праця і організація, віра в свою справу, в призначення свого народу, в його майбутнє — в кінці таки переможуть.

Треба тільки непохитно нести той тягар «завдання вищого над людські сили», все робити, що в спроможності нашої, для його вирішення і пам'ятати присягу — вернутися тільки у визволену отчизну.

Не теми дня.

I.

1. I. 1929.

Ми і вони. Українці і росіяне. До цієї теми мусимо час од часу повертатися, бо многогранна вона і вибаглива, до кінця ще не вичерпана. Вертаємося до неї і на новий рік. І то з тої причини, що минулий рік — в міжнародній площині — означився певними рисами, приємними для нас і неприємними для них.

форумі було непорівняно кращим за наше. Не хочемо тим сказати, що їх матеріяльне положення було вигіднішим. Мабуть, ні, бо обсадали їх злидні не менше за нас. Справа ходить про те, що європейська політична опінія, будь-що-будь, визнавала в росіянах не тільки емігрантів, але й представників державної нації, збіднілих, занедбаних і знижених, а все таки, так мовити, своїх.

Це не давало їм переваги в сучасному, бо сучасність переходила без них, але незвичайно посилювало їх перспективи на майбутнє. В час занепаду большевиків і встановлення нової влади в Москві, їм не треба б було клопотатися про фактичне ні про юридичне визнання, а єдина неділима Росія, немов, автоматично повернулася би на своє, покинуте нею тимчасово, місце серед великих європейських держав.

Над нами цей факт старої закорінілої в Європі традиції висів сталою загрозою. Наша визвольна боротьба і змагання до суверенного життя подекуди перетинали шляхи східньої політики певного ряду держав, і перед нами стояла небезпека, що, дякуючи їх впливам, цілу нашу справу буде виголошено внутрішнім ділом відновленої Росії.

Не припинилася б від того боротьба наша, не стлумила б ця небезпека нашої мужности, але спричинилася б і вона до змаління сили нашої. Бо ж не мали б ми ні звідки, ні від кого жадної допомоги, не тільки матеріяльної, але й моральної. І то в той час, як наш противник діставав би її невозбранно з цілого світу.

Допомога нам стала б для людського ока інтервенцією, втручанням до чужих внутрішніх справ, себ-то річчю, що її рішуче забороняє писане й неписане міжнародне право. А московська завойовна проти нас війна могла б бути означена, як пригашення внутрішнього бунту.

Тепер ці перспективи прив'язали і повільно остаточно зникають з міжнароднього обрїю. Світова традиція що-до Сходу Європи на очах переломилася на нашу користь. Причин тому було багато, були вонд ріжноманітні, але найбільше спричинився до того десятилітній період большевицького панування, підтриманого й охороненого компактними масами російського народу.

Не будемо повторювати того, що не раз бувало предметом наших розваг. Згадаємо лише, як свого часу в «Тризубі» було занотовано думку одного з розумніших російських консервативних політиків про те, що для ідеї відтворення Росії існує певний термін в часі, після якого вона замре навіки. Нами тоді було вказано, що цей термін уже минув. Тепер перед тою самою думкою з жахом спіняється й сама російська преса:

— Росія розпадається. Росії не буде. Її вже нема».

Такими словами сформулював своє основне вражіння в «Днях» (ч. 11) «спостережливий чужинець, що переїхав цілу Росію, од Москви до Тифлісу». Газета московська оповідає:

— Так я знаю, вам, росіянькові, тяжко це усвідомити, неможливо з тим замиритися. Але це так. —

І чужинець став доводити, на чому заснований цей страшний для нас (росіян. Прим. наша. Ред.) корінний політичний висновок його з сучасної російської дійсності (тут і далі ростріл «Днів»).

Волга, Україна, Кавказ пересякнуті чинними, незамиреними, що виступають під машкарою комунізму, а иноді одверто, проти- (велико) руськими, можливо правильніше сказати, проти-російськими націоналізмами. Серед них немає одного — (велико) руського. Чужинця вразила відсутність в Росії (велико) руської національної свідомості.

«Спостережливий чужинець», в своїх думках не одинокий в Європі. Таких думок можна було б навести більше з самих ріжноманітних органів європейської преси, можна їх навіть спостерегти і в деяких словах і актах офіційних представників тих чи інших європейських держав. Новиною вони були лише для російської еміграції, яка за десять літ свого перебування за кордоном позабула все, що знала на батьківщині, і нічого не вивчилася в Європі. А як раз їм треба бачити, знати і розуміти, що

— Росія розпадається, Росії не буде. Її вже нема».

Цієї правди не знали російські емігранти, але про неї дуже добре знали большевики. І реагували на неї в той спосіб, що стали ширити по світу, одну за одною, чутки про розподіл Росії та ліквідацію СРСР силою європейської зброї. На сторінках «Тризубу» час від часу нотовано було про них. Нічого в них реального нема, але вони дуже симптоматичні. Справедливо говорить про них один із російських емігрантських органів:

— «Чутки» такого роду в чомусь одмінні од звичайних чуток, бо ж, наприклад, не поширюють, а головне, не обмірковують чуток про проекти розподілу Британської імперії, німецької держави чи королівства Сербів, Хорватів і Словінців. («Евразия» ч. 3).

Що правда, то правда. Чутки ці особливого роду. Большевики, поширюючи їх, наче б то підказують Європі, що треба зробити, аби як скорше позбавитися од них. Вони знають своє майбутнє і хотіли б, щоби воно сталося в той спосіб, який був би для них найкращим, себ-то загинути од чужої зброї.

Але марна річ, — з того підсказування нічого не буде. Європи не до війни, тай не потрібна та війна. Ліквідація большевиків і розподіл Росії уже і без того означений, і станеться він силою народів Сходу Європи, покликаних історією до суверенного життя...

Кінець нашого розсіяння і час повороту наближений, шляхи перед нами одчинені, бо не зрадили ми національному ідеалу, не перервали живого зв'язку з нашим народом. Чи повернуться вони, росіяне?

Різдвяні дні, — це християнське свято людей доброї волі, — були колись святом повороту сонця на весняні шляхи тепла і світла, відновленого життя. За такого свята хочеться бути добрим. Побажаймо їм, щоб і вони повернулися до-дому, щоб прийняв їх до себе їх рідний, занедбаний ними народ, щоб відкрилися у них очі на батьківщині, щоб зріклися вони своїх мертвих мрій і взялися до буденної праці, бо ж батьківщина їх, більше мабуть за всяку иншу країну, потребує зараз і доброї волі і доброї праці над нею. Хай буде!..

М. Славінський.

О. Вілінський.

(Некролог.)

---

10 грудня закінчив своє життя в Подєбрадах О. В. Вілінський, професор і проректор Української Господарської Академії в ЧСР, популярний громадський діяч.

Покійний народився 4 вересня 1872 року в Фінляндії, середню освіту здобув в реальній школі в Варшаві, вищу на механічному відділі Харківського Технологічного Інституту, який закінчив в 1897 році.

Фахова праця покійного проходила з початку в Варшаві, пізніше в Харкові, де він служив, як інженер на залізниці. В роках 1905-1907 покійний жив за кордоном, де з початку спеціалізувався в Берліні по питаннях опалення і вентиляції, а пізніше служив, як інженер в Швейцарії, біля Цюриху. В кінці 1907 року покійний вертає з закордону і оселяється на стало в Києві. До практичної фахової роботи інженера, яку він провадив в великому масштабі, в Києві долучається ще робота теоретична. З 1908 року його запрошують доцентом до Київського Політехнічного Інституту. Проводячи свою фахову і наукову роботу, друкує низку фахових праць мовами українською, російською і німецькою.

Фахова праця ця — один лише бік життя покійного. Поруч з фаховою працею йшла весь час громадська робота на українській ниві. Покійний належав до тої групи київської інтелігенції, яка являлася огнищем національного життя в передреволюційних часах. Всі

ті заходи і заміри національного характеру, що ґрунтувалися і формувалися в лоні тої групи, проходили і реалізувалися при активній участі і допомозі покійного. О. Вілінський був членом нийської «Прессети», поки не була вона закрита російською владою; брав їн активну участь в ТУП'і (Товариство Українських Поступоців), приймав уділ в Київському Науковому Товаристві.

Національна робота покійного набирає ширшого розмаху після революції 1917 року. Він бере участь в Центральній Раді, як представник партії р-д; після організації генерального секретаріату він стає на чолі департаменту професійної освіти в генеральному секретаріаті освіти, де працює довгий час.

Необхідність використовувати для оборони інтересів України за кордоном всі наші сили, що знали чужі мого і обставини життя там, примусили небіжчика захищати рідний край і він був генеральним консулом УНР у Швейцарії в Цюриху. Одхід нашої армії за Збруч і окупація України Москвою не дозволили йому побачити більше Києва.

Як і всі ми, олінився він на еміґрації. Після недовгого перебування у Відні, в 1922 році з початком організації Української Господарської Академії в ЧСР покійний переїздить до Подєбрад. Академії він оддає останні шість років свого життя, виконуючи професорські і низку адміністративних обов'язків, беручи активну участь в громадському житті подєбрадської колонії.

Вмерти довелося О. В. Вілінському при виконанні своїх обов'язків. Раю 10 грудня він прийшов до одної з академічних аудиторій на свою чергову лекцію. Але розпочати лекції не догегося. Виснажене серце відмовилося служити. Несподівано О. В. вгла і лікарь, який прийшов через кілька хвилин, міг лише констатувати раптову смерть.

Поховано покійного в Подєбрадах 12 грудня при численній участі української емігрантської колонії з Подєбрад і Праги. Були численні делегації, багато промов, багато вінків і квітів.

В. С.

Цікавий міжнародній прецедент.

Урочисте відкриття в Парижі пам'яткової таблиці на тому будинку, де під час великої війни мага осідок Чесько-Словенська Національна Рада, що її було визнано за тимчасовий уряд Чесько-Словенської Республіки, викликає в нашій пам'яті ті обставини зовнішні, ті передумови, що сприяли утворенню самостійної Чехословачкі.

Я хочу застановитися на актах міжнароднього характеру, на тих правних міжнародніх прецедентах, які допомогли чесько-словенському народові досягти своєї самостійности. Ці прецеденти з погляду міжнароднього права являються надзвичайними, а з погляду часу, місця й міжнародньої ситуації — для нас, українців, у високій мірі повчальними.

Коли вибухла велика війна, чеськословенський народ знаходився

під владою Австро-Угорщини, що готувала спільно з Німеччиною проти держав Антанти, в той час, як всі симпатії й надії його були на боці держав Антанти. Знаходячись в державі, яка була в стані гніти, віддавши по примусу всі боездатні сили свої до австро-угорської армії, чесько-словенський народ не міг прогледати активної, збройної боротьби в себе дома, на своїй землі, скутій сворими законами військового стану, зтероризований постійними переслідуваннями, езекуціями, реквізиціями і т. и. Національні провідники добре розуміли всі ці несприятливі умови і тому з самого початку головну увагу звернули на пропаганду й визвольну боротьбу за кордонами рідної землі. Пропаганда була направлена головним чином на інформацію урядових кол і громадянства держав Антанти про національні бажання чесько-словенського народу, про його стремління до самостійності, до відновлення даєльної державної незалежності. В цілях об'єднання і вергання національним рухом було утворено згодом в Парижі Національну Раду. Що до активної боротьби, то вона виявилася спочатку в одмовленні чесько-словенських полків і окремих вояків від участі в боротьбі проти військ Антанти на всіх фронтах. Цілі полки чеські йшли в полон, окремі вояки одмовлялися виконувати свої обов'язки, приймали за це найсуворіші кари, з погордою відкидали залицяння влади, з усмішкою на устах йшли на смерть. Їх в'їшали, розстрілювали, катували, агенти могли зломити високої моральної сили цих непомітних, скромних героїв. Вдавнішому, згідно з виробленим планом, з полонених чесько-словенських вояків національні провідники почали організувати військові одиниці: дружини, леґіони, полки, які потім під своїм національним прапором виступили на фронт і з зброєю в руках розпочали боротьбу на боці Антанти проти центральних держав, в тому числі й проти Австро-Угорщини, влада якої тримала поки-що міцно в своїх руках чесько-словенський народ та його рідну землю.

Утворення національних військових одиниць привело до надзвичайно важливих з правного боку наслідків. Це було переломним моментом в боротьбі чесько-словенського народу за незалежність, після якого виникли надзвичайно ваги міжнародні юридичні факти. Чеські дружини почали утворюватися на російському фронті, при чому до речі пригадаємо тут, що в кінці 1917 року Уряд УНР склав договір з чеськими представниками в Києві і допоміг їм в організації чеських дружин на українській території. 17 грудня 1917 р. французський уряд видав декрет про утворення самостійних чесько-словенських військових частин, а 21 квітня 1918 р. італійський уряд склав з Національною Радою конвенцію про утворення чеських леґіонів на італійському фронті. 29 череня 1918 р. французський міністр закордонних справ Пішон після урочистої передачі прапору 1-го чеського полку у Франції заявив в письмі д-ру Бенешеві, що «французька влада вважає справедливим і необхідним визнати за чесько-словенським народом право на самостійність, про що він і повідомляє англійський уряд». 1 липня англійський міністр-президент Балфур відповів, що сяте передачі прапору має далекосяге політичне значіння, бо знаменує етап у великій боротьбі за свободу й безпечність малих націй, що знаходяться в Австро

Угорщині під ярмом чужої меншости. А 9 серпня 1918 р. англійський уряд видає таку декларацію: «Від самого початку війни чесько-словенський народ став на боротьбу проти спільного ворога всіма засобами, які були в його силі. Чехо-словаки організували значну армію, борючись на трьох різних фронтах... З огляду на такі зусилля досягти самостійности, Велика Британія визнає чесько-словенський народ за союзника, а три його армії — за одну, союзну армію, що знаходиться в нормальному стані війни з Австро-Угорщиною і Німеччиною. Велика Британія визнає також за Чесько-словенською Національною Радою, яко найвищою владою чесько-словенської національної армії і представником майбутньої чесько-словенської влади, право здійснювати верховну владу над чесько-словенською з'єднаною армією». Ще більш категоричне висловився уряд Сполучених Штатів Північної Америки 2 вересня 1918 р. «Визнаючи існування стану війни між чесько-словенським народом і Австро-Угорщиною та Німеччиною, уряд Сполучених Штатів визнає Національну Раду за чесько-словенську владу de facto, що веде війну та має належну правну силу для розрішення військових і політичних питань чесько-словенського народу. З цією владою уряд Сполучених Штатів готовий вступити в правильні зносини». 9 вересня таке ж визнання декларував японський уряд, а 15 вересня — французький. 28 вересня французський уряд склав з Національною Радою угоду, в якій було сказано, що французька влада, визнаючи, як і інші союзні держави, чесько-словенський народ — за народ союзний, що веде війну, суверенність якого представлена Національною Радою, як владою de facto, що перебуває у Франції, зобов'язується й надалі допомагати йому добути свободу й відродити самостійну чесько-словенську державу в границях її давніх історичних земель. Нарешті, Італія визнає чесько-словенську владу de facto — 3 жовтня 1918 р.

Оцінюючи наведені акти визнання з погляду їх правної сили та значіння, треба сказати, що вони протирічать строго формальним принципам міжнародного права. Дійсно, держави Антанти проголосили чесько-словенську армію, що складала відповідно невелику частину чесько-словенського народу — за самостійний народ, що знаходиться в стані війни з його законною Австро-Угорською державою, а Національну Раду — за чесько-словенську владу de facto. І це було проголошено в той час, коли подавляюча більшість чесько-словенського народу і вся його національна територія ще правно входила в склад Австро-Угорщини і знаходилася під юрисдикцією влади австрійського імператора. Маючи того, в той час ще чеські послі засідали у Віденському парламенті і ще недавно, в травні 1918 р., оголосили декларацію, в якій визнавали владу Габсбургів. Стан війни, який тривав між державами Антанти і Австро-Угорщиною, свідчить, що держави Антанти визнавали Австро-

Угорщину за самостійну державу в її попередніх державних межах, за свого правового ворога. Отже визнання при таких умовах державами Антанти чесько-словенської влади та її національного війська за свого союзника і комбатанта формально протирічило основним принципам міжнародного права. До такого висновку прийшла потім, р. 1921 р. правнична нарада міжнародної репараційної комісії, яка, стоячи на ґрунті формального права, не визнає за цими актами прагної сили, лише моральне й політичне значіння. На думку наради, акти визнання що найбільш можна вважати за попережаюче, ағансоєє визнання на той час, коли чесько-словенська держага буде утворена, себ-то буде мати державну територію та верхогню владу. Формально нарада мага погню рацію так оцінювати зазначені міжнародні акти, але треба пам'ятати, що в той час була війна, яка сама по собі, в сеоїй істоті, протирічила всякому праву. Посилатися на формальні принципи міжнародного пра- ва можливо було року 1921, але в той час, коли акти признання мали місце, р. 1918, відбуваєася останній, найбільш важливий момент війни і і представники держав Антанти не думали про формальні приписи між- народного права: їм ходило про те, щоб виконати акт справедливости і едячности відносно чехословаків, які реально проливали кров сеою на фронтах, поруч з військами Антанти, за справу Антанти і за свою го- лю та самостійність. Цей наочний реальний факт переміг в опінії Ан- танти абстрактні правні норми, примусив її декларувати признання чесько-словенського війська, що борогоса на чужій території, за прав- ного комбатанта, а не за повстанців проти своєї влади, та Національ- ної Ради за фактичну владу чесько-словенську, хоч і перебувала вона в той час у Парижі. Нехай акт такого признання не мав формально правового значіння, лише моральне й політичне, проте в наслідок цього неформального акту між державами Антанти і чесько-словенською На- ціональною Радою повстаги відносини, що породили права й обов'язки та скоро привели й до формального визнання чесько-словенської дер- жави.

Моральне й політичне значіння акту визнання виявилоса, перш за все в тому, що ним було створено основу для дальнішої еизогільної акції за кордоном і на чесько-словенській землі. 26 еересня 1918 року було складено тимчасовий уряд чесько-словенської республіки, з місцем осідку в Парижі. В склад уряду входили: проф. Т. Г. Масарик, яко тимчасовий президент, голова ради міністрів і міністр фінансів, др. Е. Бенеш, яко міністр закордонних і внутрішніх справ, і М. Штефанік, яко міністр війни. Маючи еизнання прага чесько-словенського народу на самостійність державами Антанти, ееремога яких на війні була еже забезпечена, чеський посол Станек заяєив у Віденському парламенті 2 жовтня 1918 р., що Чеськословенсьа На- ціональна Рада є найвищим органом чеської армії і упрагнена заступати чесько-словенський народ перед державами Антанти на мировій кон- ференції, а 9 жовтня посол Заграднік в імені есіх чесько-словенських послів оголосив у парламенті, що з цього дня послы кидають австро- угорський парламент назавжди і тим поригають есякі зв'язки з Австро- Угорською державою. Далі, міністр Е. Бенеш звернувся 14 жовтня 1918

р. до держав Антанти з нотою, в якій голосив про утворення тимчасового чесько-словаенського уряду в зазначеному вище складі та про іменування цим урядом послів до Англії, Франції, Італії, Америки й Росії. Він також послався на декларації послів Станека і Заградніка у Віденському парламенті. У відповідь на ноту 14 жовтня французський міністр закордонних справ Пішон на другий же день ствердив повне визнання Францією Чеськословаенської держави і її тимчасового уряду, а 16 жовтня повідомив про прийняття чесько-словаенського посла. 17 жовтня визнання декларував російський уряд в Сибірі, 23 жовтня визнання і прийом посла декларувага Англія, 24 жовтня — Італія та Сербія.

Так сталося друге повніше й формальніше визнання незалежної Чесько-словаенської держави і її уряду. Але й на цей раз формальне право й міжнародні прецеденти були ігноровані. В момент визнання чесько-словаенської держави та її уряду — такої держави ні юридично, ані фактично ще не існувало: чеськословаенські землі ще знаходилися під владою Австро-Угорщини і, хоч заяга посла Заградніка нібито поривала формальні зв'язки чесько-словаенського народу з Австро-Угорщиною, але в краю австрійська влада, нехай вже непризнана, але ще діяла. З другого боку, тимчасовий уряд чесько-словаенський знаходився не на своїй території, а за її кордонами, в Парижі. Отже в момент визнання територія і населення були під чужою владою, а національна влада знаходилася на чужій території: елементи держави — народ, територія, влада вже існували, але не було ще між ними правнодержавного зв'язку, і тому — не було ще держави.

Таким чином вдруге держави Антанти визнали державу, яка ще не існувала, як правний організм, визнали владу, яка перебувала поза межами своєї території, за кордоном. Не дивлячись на це, акт визнання на цей раз мав дефінітивний характер: держави Антанти не вважали потрібним повторювати визнання після того, як 28 жовтня 1928 р. на всій території чесько-словаенської республіки державна влада перейшла до рук чесько-словаенського народу, було встановлено правнодержавний зв'язок між елементами держави і фактично повсталала Чесько-словаенська Республіка, юридичне існування якої було вже раніше визнано державами Антанти.

Подані тут епізоди з недавньої історії утворення самостійної Чесько-словаенської Республіки цікаві й повчачі для нас, українців. Вони свідчать, що формально-правні моменти в міжнародному житті не грають важливої ролі та не являються перешкодою для визнання держави, яка фактично і юридично ще не існує, та влади, яка не опанувала й частини державної території, яка сама ще перебуває за кордоном, на чужій землі; що бувають в міжнародному житті моменти, коли справу вирішує не формальна сила правних норм, а реальні інтереси, політичні зв'язки, принципи правди й справедливості, симпатії і співчуття. Правда, такі моменти трапляються не часто і швидко минають. Чесько-словаенський народ у великій мірі сам спричинився до утворення сприятливих умов для такого моменту, а коли він настав, зумів його повністю використати.

Приклад братнього нам чесько-словенського народу та наведені прецеденти — хай будуть для нас наукою на майбутнє.

А. Яковлів.

Руйнація української промисловости Москвою.

Останніми часами в совітській українській пресі можна знайти багато цікавих даних, що характеризують відношення большевиків до українського господарства, відношення, яке направлене, коли не на знищення господарської ваги України, то у всякому разі на її ослаблення, на затримання у своєму розвитку постільки, поскільки це дається.

В «Комуністі» (16. XI і 25. X) знаходимо цікаві статистичні дані, що вказують на явний занепад української промисловости, який спричиняється большевиками навмисно, спеціальними їх заходами, крім того, що під большевиками українське господарство взагалі падає в силу самої суті совітської влади.

Природні ж багатства України говорять за те, що при інших умовах, при українському господарстві на Україні, ці багатства могли б служити базою для розвіту великої української промисловости.

В порядку совітської центрагізації українську промисловість, як відомо, є включено по частинах до відповідних трестів, централі яких знаходяться у Москві, де сконцентровано планове рукоєдство й фінансування усіх промислових підприємств СССР. І от ці трести, переслідуючи в своїй діяльності московські інтереси, уперто при кожній нагоді, обходять українську промисловість. Трести не приділюють українській промисловості належних їй, виходячи з її специфічної ваги, кредитів, коли кошти, призначені для промисловости, розподіляються між Московщиною і Україною; трести рівно ж при розподіленню замовлень усі більш-менш значні роботи віддають виконувати на Московщині й обходять українські заводи, хіба що тільки на Україні дане замовлення й може бути виконане.

Дуже цікаво нам приглянутися до того, як большевики ставляться до української промисловости у своєму п'ятирічному плані, який в цьому саме році складено на ближчих п'ять літ.

Цей план на розвинення промисловости взагалі в СССР передбачає витрати 11.200 мільйонів карб., на Україні зокрема — 2.700 мільйонів карб., тоб-то 24,2%. Хоч Україна територіяльно й займає тільки яких 2% совітського союзу, але уявляє вона собою велику специфічну вагу в господарстві союзу, чому так і тримаються всі москалі тієї думки, що добре мати Україну в своїх руках.

Підіймається питання чи ці 24,2%, які припускається витратити на розвиток української промисловости відповідають, тому значінню, тій специфічній вазі, яку має в господарському смислі Україна в совітському союзі.

Коли ми візьмемо промислову продукцію України за 1927-28 рік, то побачимо що вона складає 18,7% усієї промислової продукції ССРСР. Цей відсоток Україна заховує і по п'ятилітньому плану з невеличкими відхищеннями по окремих роках. Поверхове зіставлення цифр, які представляють собою участь України у капітальних витратах на промисловість (24,2%) й участь у промисловій продукції ССРСР (18,7%), приводить нас ніби до того висновку, що залпроєктовані вклади в українську промисловість значно більші, у відсотковому відношенню, від участі України в продукції союзу. Після більш глибокого розбору питання, ми між тим прийдемо до висновків цілком протилежних.

Справа в тому, що Україна це край переважно важкої індустрії (вугілля, залізо), яка вимагає великих вкладів в основний капітал. Так, по балансу на 1 жовтня 1927 року в українському тресті «Донвугіль» на 1 карб. вкладеного капіталу було добуто вугілля всього на 60 коп., в залізному тресті «Південсталь» — на 90 коп. В промисловості ж московській велику специфічну вагу має індустрія легка, особливо промисловість текстильна, яка на 1 карб. вкладеного капіталу в тому ж 1927 році дала на 1 карб. 75 коп. продукції.

Стає після цього ясним, що при таких умовах видатки на капітальні вкладення в українську промисловість, які проєктують большевики у своєму плані (24,2%), є далеко меншими від тих, які треба було б зробити, керуючися принципами рівності й справедливості.

Ця велика невідповідність кредитів для України, в порівнянні до її специфічної ваги в промисловості ССРСР, виявляється ще сильніше, коли ми порівняємо між собою капітальні вкладення в окремі галузі промисловості.

Наприклад, на металеву промисловість й електротехнічну разом названий уже план передбачає витратити 3.244 мільйонів карб. в ССРСР й 1.143 мільйони карб. на Україні зокрема, або 35,2%; на вугільну промисловість в ССРСР — 1.055 мільйонів карб. й на Україні зокрема — 718 мільйонів карб., або 68,4%. Коли ж візьмемо на увагу, що металева промисловість на Україні уявляє з себе 74% усієї металевої промисловості ССРСР, а вугільна — 75%, то стане очевидним, як обкрадується Україна московською совітською владою.

Представляє для нас ще великий інтерес придивитися до даних п'ятилітнього совітського плану, які торкаються України й зачеплено-го питання і відносяться до окремих років.

Бачимо, що участь України у капітальних вкладеннях в промисловість ССРСР уявляє собою:

в госп. році 1928-29	27,8%
» » » 1929-30	24,3%
» » » 1930-31	22,4%

В минулому 1927-28 році цей відсоток був — 28,8%, рік перед тим — в 1926-27 — 31%.

Отже, судячи по цим цифрам, не можна не зауважити тенденцію окупаційної влади поволі здушити українську промисловість, що мало б за наслідок збідніння краю й зменшення його відпорности проти наїздника.

Всі ці дані, які тут були приведені, відносяться до майбутнього, вони взяті з плану на ближче п'ятиліття. Але щоб ще ліпше переконатися в тому висновку, який ми робимо, буде нам дуже цікаво взяти ще кілька даних за пару минулих літ. Ці дані нас переконують в тому, що тенденція совітської московської влади здушити українську промисловість почалася ще раніше й що вона є нічим іншим, як результатом уже давно прийнятої, добре продуманої й твердої політики.

В електро-технічній промисловості, наприклад, на Україні за час від 1925 до 1928 р. збільшилися капітальні вкладення на 14%, тоді, як на Московщині аж на 54%. І от в наслідок відсутності необхідних засобів, які одначе могли б бути, коли прийняти на увагу оті 54%, найбільша на Україні електро-технічна фабрика «Дез» не може навіть одремонтувати й перебудувати свої будови, не кажучи уже про грядання якихось нових машин.

Заслугує бути відзначеним також розпорядження московського електро-технічного тресту «Главелектро», яким харківському заводу «Дез» заборонено виготовляти парові й водяні турбіни й всі замовлення на ці машини передано ленінградським фабрикам. Разом з тим, як раз тепер на Україні намічається ряд установок такого роду машин, які треба буде випускати з Ленінграду й видавати таким чином великі кошти цілком недоцільно на зайвий транспорт.

Але, не дивлячися на все те, українська машиноба промисловість все ж виявляється більш життєздатною і більш продуктивною в порівнянні з тою ж промисловістю Московщини. Так ленінградські машинобудівельні фабрики збільшили свою продукцію протягом останніх трьох років на 30%, при чому капітальні вкладення в цю промисловість збільшилися за той же період часу на 40%, тоді як машинобудівельна промисловість українська за той самий час збільшила свою продукцію на 108% при збільшенню капітальних вкладень тільки на 15%.

Зрештою, факт обкрадання України Москвою видно на кожному кроці і в других галузях господарського життя. Візьмемо для прикладу хоч би розвиток залізниць. Згідно з совітськими даними передбаченого росту господарства протягом ближчих п'яти літ, залізнична сітка України мала б збільшитися на 3.250 кілом. В той же час п'ятилітній план передбачає збудувати на Україні (програма максимум) тільки 1.500 кілом. залізничних шляхів і то більше всього уваги в цьому плані уділяється сполученню Донецького басейну з Москвою.

Найновіші ж дані («Прол. Пр.», ч. 264 з 14. XI) нам показують, що й тут уже є зміна — будуватимуть протягом п'яти років на Україні нових залізничних шляхів тільки 200 кілом. й добудують 730 кілом. уже розпочатих.

Усього сказаного є цілком досить, щоб установити, що Москва розпоряджається з «самостійною союзною українською совітською республікою» цілком, як із своєю завойованою колонією.

Для більшої ілюстрації цього твердження буде досить пригадати, що протягом чотирьох тільки літ, від 1923 до 1927, сов. Україна ви-

плата ССРС виключно тільки на його потреби 500.000.000 руб., що призвело до пасивності фінансового балансу України й господарчої кризи.

Цілком природне, що така політика Москви викликає опозиційні настрої на Україні, що стремить до поєної політичної й економічної незалежності. Й навіть в совітській українській пресі усе більше часом зауважуються протимосковські ноти й осудження централістичної економічної політики ССРС, що від'ємно відбивається на господарському житті України.

За інформаціями «Комуниста» навіть президія української державної господарчої ради («Держплан») винесла постанову виступити з категоричною вимогою перед урядом ССРС змінити дотеперішню централістичну господарчу політику і предоставити українській промисловості можливості вільно розвиватися.

Властиво гажучи, у цих можливостях розвитку українського господарства, а зокрема української промисловості, й міститься уся суть совітських мій у відношенню до України, в якій Москва вбачає небезпечного для себе конкурента в совітському союзі.

У своєму відомому виступі в Києві народній комісар освіти сов. Московщини Луначарський, звертаючися до українців, обурених випадом Горького, сказав:

«Ми, московські комуністи, з обуренням ставимося до тих людей, що готові вбачати в швидкому розвитку української мови та української культури якусь небажану конкуренцію».

Коли так гараче завіряють у тому, що московські комуністи дадуть від усякої конкуренції з Україною на ґрунті мови й культури й що ці конкуренти, значить, знаходяться по-за комуністичною партією, легко з цього всього зробити висновок, що взагалі така конкуренція існує.

І переносячися в царину господарського життя, можемо думку, яка набігає після заяви високого московського достойника що-до мови й культури, розвинути далі без жадного ризику на підставі перебраного в цій статті матеріалу й винести твердження: — так, між Москвою і Україною в рямцях совітського союзу на господарському полі ведеться жорстока конкуренція.

Не дивно, що в цій боротьбі жертвою й страждаючою стороною являється Україна, яка, борючися, уступає грубій брутальній силі окупаційної московської влади, що в відношенню до України продовжує стару царську політику нищення усього, що є українське, тільки хіба ще в більшій й грізнішій мірі, бо, осліплюючи несвідому частину українського населення про чуже око веденою українізацією, наслідки якої ми усі добре знаємо, під полою Москва проєдить Каїнову роботу економічного обезсилення України, наміряючися в той спосіб як можна більше зробити Україну економічно залежною від себе й тим самим, до певної міри, забезпечити себе від неприємностей «самоопределения вплоть до отделения».

Це московські розрахунки й заходи обережності наперед. Але вони від'ємно й боляче на Україні відчуваються вже й сьогодні. Оце

зменшення кредитів на розвиток промисловости, оте уділення замовлень по більшій частині фабрикам Московщини й відбуття українських заводів дрібними роботами — це ж все в практичному житті означає постачання праці московським робітникам й виривання її у робітників українських, це є збільшення безробіття на Україні й голодова українських робітників, які позбавляються змоги працювати навіть на потреби свого краю, тоді як московським робітникам більшевики дають працю ще й так би мовити «на експорт» до «союзної» республіки; це все є визиском українського робітника робітником московським.

С. Нечай.

Один із многих.

(присвячується світлій пам'яті Давидові Чехівському, старшині УНР, замордованому большевиками в м. Хмельнику на Поділ'ю в 1920 році).

Перебіраючи в пам'яті імена і прізвища тих ідейних борців, котрі для щастя й добра свого краю заплатили своїм життям, котрі не потребують вже ні нашої підтримки, ні наших похвал, котрих не судитиме більше людське підкупне сумління, а судитиме Той, Найвищий, Непідкупний Суддя, — не можу не спинитися на імені громадянина і патріота Давида Яковлевича Чехівського.

І зараз стоїть перед очима з веселою усмішкою на обличчю, поена життя висока смуглява його постать. У вухах ще й досі бренькає слова його жагучих промов, поених чуття і глибокого переконання, які доводилося чути з уст його на селянських зборах по селах та містечках Літинщини, де покійному приходилося найбільше працювати.

Дякуючи його старанням і енергії на Літинщині було засновано кілька українських автокефальних парафій, а також «Просвіт» та драматичних гуртків.

Він знав, що для будови держави потрібно мати твердий ґрунт, що будовання це без розбудження національної свідомости в широких селянських масах, які являються підрагиною цієї будови, — це є будова на піску, а тому він всі свої сили і хист віддав на розбудження цієї свідомости, приспаної століттями московської неволі.

Його молодечий запал, свідома і щира відданість справі визволення своєї батьківщини не знали меж: під час завязятих боїв з червоними московськими насильниками, — він був першим в лавах української республіканської армії; коли армія ця знесилена, знеможена, під навалю в багату раз сильнішого ворога залишила свої позиції, він переходив в большевицьке запілля до своїх братів-селян, як він їх сам називав, і разом з ними нищив запілля червоної армії.

В один із періодів цієї надзвичайної війни, яка не має собі в історії війн рівної, коли українська армія, проти якої спільним фронтом

виступати чергоні комуністи і денікінці, не видержала цієї навали і перейшла за Збруч, — покійний Чехівський залишився на Україні; переходячи одного разу біля свого родинного міста Салниці, захотів відвідати своїх старих батьків, але не встигли ще батьки привітати свого сина-єдинака, як хатина їх вже буга оточена чекістами.

Він знав, що в разі опору, він загине в цій хаті, а разом з ним і його батьки; він собою пожертвував і віддався до рук чекістам добровільно. Іншого виходу з цього положення не буга. Той ж самої ночі, його під сильною охороною відвезено буга до м. Хмельника.

Щоб врятувати життя свого співгорожанина, місто зробило все, що буга можливим, але не помогли ні громадські делегації, ні тисячі підписів на проханнях про помилування; хмельницька ЧК, що складається з місцевих жидів та московських каторжників, засудила його, як ворога «робітничо-селянської влади», до рострілу.

В'язнів цієї категорії вкидали в глибокі підземелля хмельницького замку, де прогадилися догити; свідками цих страшних нелюдських мук буга лише хогодні німі мури, бо доступ буга вільний лише слідчій комісії ЧК, в склад якої входили лише самі надійні випробувані чекісти.

Хто переступав поріг цього підземелля, — ніколи вже не вертається на світ Божий.

Нещасну матір, яка своїми слізьми омивала пороги червоних катів, запевняли, що сина її випустять, як вона дасть їм які-буга гажні відомості або видасть їм організацію, до якої належав її син. Це буга один із способів збирання ЧК інформації про повстанчі рухи. Рідню нещасних в'язнів змушувано давати відомості про все, що робилося в місцях їхнього осідку; таким чином по селах та містах України насаджувався большевицький шпіонаж.

На другу ніч після арешту Чехівського, всі повстанські «арсенали», про які знав покійний, буга перенесені повстанцями в друге місце, а за порожніми місцями цими почали стежити.

Довго червоне око не навідувалося до цих схоғанок; це буга знаком, що покійний Чехівський тримався, не видавав тайни своїх товаришів; аж ось через якийсь час несподівано, як грім з ясного неба, злетіла ЧК. Скликано сход, взято заложників і на смерть переляканим селянам звелено розбирати будинки де-яких з підозрілих селян та перекопувати там землю.

Це буга сумним знаком для повстанців, всі буга певні, що Чехівського почали мучити. «Не витримав, сердешний, признався», — шепотіли нишком селяне.

* * *

За тиждень до приходу польсько-українського війська на Україну всі совітські установи почали пересуватися з Поділля та Волині на Київ. Першою розпочала евакуацію ЧК. З темних льохів почали виводити нещасних в'язнів і тих, яких ще не встигли замучити, відправляли в безпечніші місця, щоб там продовжувати їхні муки. Тих, яких вже, «випитали», тут же в льохах рострілювали і трупи їхні ночами

вивозили в зарані приготовані ями. Глибоко закопувати було ніколи, могили ці прикривалися землею на півметра, а то й просто сміттям.

Ще червоні банди не залишили міста, як на могили ці кинулися юрби матерів, жінок та осиротілих дітей, котрі із зойком, що рвав серце, — руками розкопували ці могили, витягаючи звідти спірілі, зліплені кров'ю до купи трупи своїх найдорожчих.

Розпачливі крики та плач жінок, стогін старих батьків та матерів, які вже знеслилися від ридань, наповнювали повітря. Це було у вечері. Черета, що верталася з поля, збившись до купи зупинилася коло цього місця; корови, німі істоти, ніби співчуваючи людському горю, вткнулися головами в землю і заревли так, що в людині з найсильнішими нервами підіймалося на голові волосся. Навколо завили собаки.

Жах опанував людьми й передався звірям.

Грізний криваво-червоний небосхил був тлом цієї страшної картини. Це було видовище, що зітреться з пам'яті хіба тільки із смертю.

З одної з могил було витягнуто двадцять трупів. Опізнаних рідня зараз же забірала до дому, щоби потім поховати їх по християнському звичаю; більшість трупів була покалічена до невпізнання.

До одного з трупів, що лежав осторонь, підійшла стара жінка: глянувши в обличчя трупа, кинулася на бік і, заломивши руки, заголосила: «Ой Боже ж мій, Боже ж мій! Нема мого сінка, нема мого Давидка...»

Зомлілу матір разом з трупом її сина поклали на віз.

* *

Блискавкою майнули через місто невеликі польсько-українські кінні відділи. Пройшли лави стрільців. Стихло торохкотіння кулеметів. Гарматний грім віддалявся що раз далі.

На подвір'ю старого Якова Чехівського товкся народ. Серед клуні, двері якої були широко відчинені, виражали в далеку дорогу молодого господаря цієї оселі Давида Чехівського. Сотні людей підходили сюди, щоби в останнє глянути на того, з ким приходилося навіки розпрощатися і щоби на власні очі побачити сліди тих мук, які не можна передати описом. Все тіло покійного було сколото, неначе цвяхами; з маленьких синьо-червоних ранок сочилася ще кров. Очі були виколоті. Ліва рука переломлена в лікті, вона трималася лише на шкірі. З під нігтів на пальцях рук виглядали сині головки цвяхів. Вся нижня частина тіла уявляла з себе якусь безформену масу. Рани від кулі на тілі не було видно, це було доказом, якою лютою смертю помирав покійний.

Домовину, вкриту національними прапорами і живими квітами, товарищі й знайомі покійного несли на руках. Тисячний натовп провадив на місце вічного спочинку дорогі для кожного українця останки, останки мученика і борця за світлу, чисту визвольну ідею.

Серед загального плачу опустили домовину в могилу. Плакав цілий народ. Рясними дощовими краплями плакало небо. Десь з далеку доносився гуркіт гармат.

Порожні місця полеглих борців там заповнювалися новими свіжими силами.

О. Шуляк.

Боротьба з правим ухилом.

На початку осені проскочили були в закордонних часописах відомості, що серед московських комуністичних організацій з'явилася нова опозиція, яка різнилася від опозиції Троцького своїм ухилом у право та що між большевицькими лідерами знов повстали суперечки на ґрунті відношення до сучасного критичного моменту, до селянства, до індустріялізації і т. и. І тільки недавно почали писати про цю опозицію й большевицькі органи. Виявилось, що в ЦК московської організації були великі і важливі «вагання», які закінчилися висилкою де-кого з московської «головки». Ці «вагання» за авторитетними поясненнями Сталіна (промова 19 жовтня в Москві), склалися з того, що досить велике число партійців як з центру, так і з самих дрібних партійних органів села, міста, районів, округ і республік зневірилися в можливості будування соціалізму в сучасних трудних умовах та вимагали зниження темпу розвитку індустрії, полегчення для «капіталістичних» елементів міста та села, відсунення на задній план питання про колективні та совітські господарства, пом'якшення монополії зовнішньої торгівлі, припинення боротьби з куркулем і т. и. Не дивлячися на те, що, як каже Сталін, носіїв правого ухилу було «вичищено» з партії на весні цього року, все ж таки їх залишилося ще так багато, що Політбюро змушено було розпочати найгострішу проти них кампанію по цілому союзі. Було дано наказ Московському ЦК, який вилустив покайно-загрожуючу відозву до організації, потім виступив з промовою Сталін. Нарешті ЦККПБУ ухвалив 2 листопаду резолюцію, в якій вимагає «основного удару по правому ухилу та примиренчеському ставленню до нього» («Комуніст» 3. XI). Резолюція плямує буржуазно-капіталістичні елементи, які тиснуть на робітників і партійців, «викликаючи в них вагання й опортуністичні дрібно-буржуазні ухили від генеральної лінії соціалістичного будівництва» і т. и.

Коли вчитуєшся в ці промови, резолюції й накази, то бачиш, що в них щось недоговорюється, замасковується, ховається. Справді, коли б справа йшла тільки про такі праві «ухили», як їх характеризовано в наведених промовах та резолюціях, то незрозуміло, для чого піднято такий великий гагас та ще й по цілому союзу. Досить «вичистити» де-які організації від опозиції і справа була б скінченою. Між тим, чим далі, то все більше й ширше розвивається в ударному темпі кампанія проти ухилу, проти «безпринципних угруповань», проти «групової боротьби». Розуміється з часом виявляться дійсні причини боротьби з «правим ухилом», треба лише почекати і, може, не довго.

Одголоски резолюцій і наказів досягли вже й провінцію і те, як вона реагує на всю цю кампанію, нас зараз найбільше цікавить.

Як і треба було сподіватися, на місцях першими жертвами боротьби та незгоди в центрі впали найбільш, може, ширі і правдиві особи, які не ховали своєї негативної opinii що-до сучасної тактики влади і партії. Спочатку накази партії були навіть незрозумілі на місцях, де ніякого такого ухилу не помітно було, бо, в дійсності всі ухилилися вправо після відступу влади в боротьбі з селом, літом б. р., та вважали, що так і треба було робити і що ухил вправо — це і єсть дійсна і правильна лінія сучасної політики влади й партії. «У нас на заводі, — заявили робітники зав. Петровського в Херсоні, — ніякої такої небезпеки правої немає». — «Хто його знає, що воно взагалі за штука, — ота права небезпека», — заявив один з секретарів цехосередку («Комуніст» ч. 3. XI). На такі заяви послідували роз'яснення, що на Україні «права небезпека» в тому, що ухиляються від боротьби з куркулем на селі, негативно ставляться до збільшення комнезаможних, поширення колективних господарств, «не бачуть класів на селі і намагаються вести роботу так, щоб нікого не образити на селі і жити в мирі з куркулем і загалом зберігти популярність серед усіх шарів села» («Комуніст» з 23. X.). От тут то й виявилось, що партією на місцях, дійсно, висловлюються і то в самий категоричний спосіб проти продовження боротьби з «куркулем» та проти політики сіяння ворожнечі між селянством. «Де вони ті куркулі й скільки їх у порівнянні з мільйонами голодного селянства», — відповіли робітники Петровського заводу в Херсоні («Комун.» з. 3. XI). В Луганську партійна організація захищає куркуля. «Мужиків остаточно душать податками, — говорили на зборх місцевої організації, — партія політичного розкуркулення здійснює політику троцькізму. Куркуля в нас немає: Є середняк і по ньому ми б'ємо». Ще й так говорять: «Хай їм біс, отим радгоспам та колгоспам. Хазяїв розорюють, відбирають трактори і реманент і наділюють ними зграї ледацюг» (на заводі Артема). «Спочатку грабували крамарів, потім почали душити кустарів, а тепер взялися за службовців, не кажучи вже про селянство: то позичка селянська, то прибутковий податок, то самооподаткування, то хлібозаготовлі...» («Комун.» з 2. XI). В Миколаївському районі, партієць Сінкевич намагався видати кредити та засівні матеріяли «де яким за можнім і куркулям» на тій підставі, що куркулів вже немає, що вони стали середняками («Комун.» з. 2. XI). Там же бувший (?) секретарь комсомолу Солтус подав заяву, що партія недосить звертає увагу на село, що «будівництво соціалізму — це «красиві слова» і що с.-г. податок одбиває охоту в селян поліпшити сільське господарство». А секретарь партосередку в Христофорівці «не бачив, що на селі є і куркуль, і бідняк і середняк, гадав, що «є просто собі селянин». І цього селянина він і боявся зобідити. Секретаря цього «довелося усунути», — додає часопис («Комун.» ч. 2. XI). Це — перші жертви з партійних кол. Скільки ще їх буде в результаті боротьби з «правим ухилом», себ-то в результаті сварок і невзгод в центрі партії? «Пани сваряться, а у хлопів чуби болять».

Непартійні і селянство відповідають на похід проти села своїми способами: на селі нищать занадто вже стійких і твердих комуністів,

що «на своїх плечах тримають совітську владу на селі». Ось кілька фактів, взятих з 2-3 чисел «Комуніста». В с. Балабанівці «куркулі, незадоволені з правильною класовою політики, нищать садки». В с. Лукареві голові КНС вночі вибили вікна, в с. Каменівці стріляли в голову сільради («Комун». з. 2. XI). В Київській окрузі: викрадено струменти (землемірні) і знищено плани (с. Воронків і Іванів), в с. Іванкові спалено сільраду. Протягом жовтня в Баришпільському районі забито 3-х активних большевиків, в тому числі секретаря Київської сільради (пострілом у вікно), що «тримав на своїх плечах радянську владу на селі». На Сумщині в с. Прорубі підчас засідання в хаті читальні пострілом через вікно (спосіб, що стає типичним) поранено в груди голову сільради. («Комун». в. I. XI). І знов, як бачимо, маються жертви. Скільки їх ще буде? Для окупантської влади немає нічого більш небезпечного, як встановлення згоди на селі. Їй потрібна «класова боротьба», або хоч видимість її. В цьому може й криється основна причина нового походу проти мітичного «куркуля» і «ухилу направо».

А.

Кільки уваг над підсумками природнього руху населення на Україні. *)

Хочемо розглянути де-які цифри державної статистики УССР, які торкаються природнього руху населення на Україні. Цифри ці варті нашої уваги, бо вони далеко відбігають від цифр передвоєнної доби, відбиваючи в собі де-які явища, характерні лише для совітського життя.

Оскільки ми порівнюємо цифри природнього руху населення України за останні чотири роки з цифрами передвоєнними, то одразу кинеться нам у вічі неймовірне збільшення кількості шлюбів, розводів та загального приросту населення України при одночасному зменшенню числа народжень та смертей.

Зріст цей за останні роки сягнув так далеко, що Україну, а разом з тим і Росію, ставить він тепер на перше місце в світовій статистиці шлюбів, розводів, народжень, смертності та природнього зросту населення в різних державах.

Оскільки на протязі часу від 1891 до 1913 року на 1.000 чол. було нотовано не більше, як 8,5 шлюбів, 0, розводів, 49,09 народжень, 29,85 смертей та 19,92 природнього приросту, остільки тепер пересічна для 1924-27 років дає: 11,35 шлюбів, 1,77 розводів, 41,86 народжень, 18,84 смертей та 23,64 природнього приросту населення України.

Розглядаючи окремо цифри шлюбів, зауважимо, що шлюбність сільської людности є більша за мійську. Підтвердження цього бачимо хоч би в наступних цифрах, де в 1926-27 році на 1.000 чол. віком старіше від 15 років було одружень:

---

*) Матеріяли беремо з «Статистичної хроніки ЦСУ» ч. 108 з.1. VIII. 28 р.

	Новоодружених		вже розведених	
	чолов.	жінок	чолов.	жінок
Людність мійська	36,65	34,95	9,07	5,67
« сільська	39,66	35,50	5,67	5,07
Разом на Україні	39,02	35,39	6,39	5,80

Розводи, які статистика України починає масово нотувати вже від 1924 року, досить характерне явище в житті сучасної совітської України, як і цілого совітського союзу. Характерним є те, що найбільша кількість розводів припадає на перші місяці після шлюбу. Таких розводів в 1926 році було — 40,35%, а в 1927 році — 37,98 загальної кількості розводів на Україні.

Ця руїна родинного життя ще більше стає ясною, коли ми порівнюємо кількість розводів з кількістю новозаклучених подруж. З 1.000 чол. останніх розводилося на 1-му році шлюбного життя: в 1925 році — 58,65%, в 1926 році — 67,94 і в 1927 році — 61,62%.

Кількість розводів зменшується з часом, як довше живе подружжя. Оскільки в 1927 році на перші місяці після шлюбу припадало — 37,98% цілої кількості розводів в тому році, то вже по 1-му році шлюбного життя ця кількість спала на 14,19%, на 2-му році — на 8,74% і т. д. Але, як з цього бачимо, 52,17%, себ-то більше як половина, всіх подруж розводилася після першого року шлюбного життя.

Серед мійської людности, як і слідувало очікувати, кількість розводів більша ніж серед людности сільської. В 1927 році на 100 шлюбів припадало розводів — 25,41 серед мійської людности і 14,51 серед сільської, або 1 розвод на 4 шлюби в містах і 1 розвод на 7 шлюбів на селі.

Переходячи до цифр, що характеризують народження, загально, можемо сказати, що найбільшу народженість мають на Україні степові округи з заможнішим селянством, а найменшу — аграрно перелюднене Правобережжя. Але і тут від цифр віє сумом. Дається зауважити, що останніми роками серед мійського жіноцтва швидко спадає родючість. Цей спадок набирає катастрофічних форм. Оскільки візьмемо напр. Одесу, то побачимо, що коефіцієнт народжености з 30,5% в 1924 р. спав на 21,1% в році 1927. Для Харькова відповідно маємо 28,1% і 21,4%. А в цілій Україні на 1.000 жінок у віці між 15 і 49 роками живонароджених дітей припадало:

	міста	села	разом на Україні
	-----	-----	
1924	122,6	172,2	162,9
1925	117,3	174,0	162,8
1926	108,9	172,5	159,6
1927	99,5	165,2	151,4

Спадок народженности характерний для міст, але, як бачимо, слідом за містом вже починає йти і українське село.

Не малу і застрашаючу роль у зменшенні народжень відіграють аборти, число яких на Україні швидко і невпинно зростає. Як подає статистична хроніка ЦСУ число абортів, переведених громадською лікарською мережею, за останні роки представлялося так:

	В тому числі:				Дніпропетровськ
	Україна разом	Харьків	Київ	Одеса	
1924-25	89.172		1.978	2.593	2.673
1925-26	149.648	10.236	2.580	3.486	3.754
1926-27	241.983	13.158	4.303	3.737	6.052

Підкреслити належить, що у Харькові число зареєстрованих абортів вже другий рік перевищує число народжень, а в м. Дніпропетровському його доганяє.

Сумно виглядає і статистика смертностей на Україні. Тут варто згадати, що загальна кількість занотованих статистикою випадків смерті в 1927 р. сягає цифри — 520.922 осіб. З цієї кількості на чоловіків припадало — 275.163 випадки, а на жінок — 245.829. Инакше кажучи на 100.000 мешканців на Україні в 1927 році виміряло 1.341,7 осіб. Цифра ця в порівнянні з смертністю в інших державах є занадто велика, а тому то Україна і в статистиці смертності пробивається наперед серед інших держав світу.

І. Липовецький.

В новій Румунії.

(Лист із Бухарешту)

Прихід до влади національно-селянської партії, на чолі з Ю. Маніу, творить в житті Румунії нову епоху.

Це перша партія в Румунії, як залишилася вірною тим гаслам, за які вона змагалася, будучи в опозиції.

Нею пророблено такі ґрунтові зміни, особливо в питаннях її внутрішньої політики, які по своїй суті є революцією, лише без революційної кривавої розрухи.

Нею знесено стан облоги. На протязі останніх десяти років країна перебувала в ненормальному становищі військового табору. Як всяке ненормальне явище, воно давало широкий простір для різних адміністративних зловживань. Зловживання ці дійсно мали місце. Вони болше дошкуляли мирному населенню, особливо в новоприєднаних провінціях і витворювали в них придушене, але глибоке обурення.

Це обурення особливо зручно використовували більшовики та їх добре оплачені агенти, для яких де факто не існувало жадного стану облоги і які провадили свою руйнуючу роботу цілком вільно, безборонно, а головне безкарно.

Затримання стану облоги виправдувалося вимогами вищих інтересів держави і в першу чергу забезпеченням в ній ладу і спокою.

По суті-ж стан облоги давав протилежні наслідки, і працювали над

затриманням його в першу чергу ті, що дуже зручною і патріотичною фразеологією підпорядкували державні інтереси своїм персональним інтересам.

Зараз стан облоги затримав лише в прикордонній смузі шириною в 10-15 верст.

Але й тут його мають намір зняти, поскільки даліше затримання стану облоги не буде вимагатися дійсно державними інтересами Румунії, а не прихрами матеріально зацікавлених «патріотів».

Як раз тоді, коли писався цей допис, два члени уряду: міністр Бесарабії П. Халіппа та державний субсекретар по міністерству внутрішніх справ Е. Мірто виїхали до прикордонної придністровської смуги.

Мета їхньої подорожі — з'ясувати:

- 1) як виконують свій державний обов'язок місцеві урядовці;
- 2) який загальний стан в тих місцевостях, де знаєся стан облоги, а також і в тих, де його затримано і наразі;
- 3) виявити настрої населення тої смуги, яка безпосередньо межує з совітським союзом.

У відміну дотеперішньої практики, це надзвичайно цікаве обслідування, якому в урядових та політичних колах надається надзвичайно важливе значіння, переводиться при цілком відчужених «дверях».

Уряд бажає, щоб громадська опінія як можна швидче і цілком правдиво була поінформованою про все, що діється в придністрянській смузі.

З цією метою, міністри, що стоять на чолі анкетної комісії, закликали журналістів від усіх газет взяти участь разом з міністрами в інспекційній подорожі по придністрянській Бесарабії.

Така увага до преси в сучасній, в новій Румунії явище не випадкове.

Разом зі знесенням стану облоги, було знесено тако-ж і цензуру. Знесення цензури не було актом новим, до цього невідомим громадській опінії Румунії. Всі попередні уряди тако-ж не раз уже зносили цензуру, але оригінальність націонал-цараністичного уряду полягає в тому, що його попередники зносили цензуру на папері, а цей уряд зніс її фактично.

На протязі десяти років доступ українського друкованого слова був під офіційною забороною. виправдувалося її тако-ж, очевидно, вищими державними інтересами і в першу чергу бажанням оберігти місцевого українського населення від неояльного тону української закордонної преси.

Але самий факт заборони уже викликав неояльні почування серед місцевого населення. З другого-ж боку ця заборона викликала і виправдувала ворожий тон української закордонної преси, що ледве чи сприяло закордонном витворенню доброї опінії про Румунію.

Тепер-же й в цьому напрямкові відбулася ґрунтова зміна.

На території Румунії з'явилися майже всі українські видання з західних земель України.

Статті, присвячені подіям в Румунії, відзначаються цілковитою пристойністю тона і об'єктивною передачею подій.

Говорять це, ми, звичайно, маємо на увазі пресу українську, а не комуністичну. Остання по своїй природі не може бути пристойною. Ставши пристойною, вона перестане бути комуністичною.

1-го грудня, міністр закордонних справ проф. Міронеску, улаштував чай, на який було запрошено всіх редакторів столичної преси, а тако-ж і кореспондентів закордонних періодичних видань.

Запрошено було, яко кореспондента «Тризуба», і автора цих рядків.

Вітаючи представників преси п. міністр Г. Міронеску, між иншим заявив:

«Національно-селянська партія вважає себе в силі розпочати нову епоху для відродження своєї країни. З цією метою вона хоче жити в цілковитій згоді з громадською самосвідомістю, а ця самосвідомість оточується з пресою. Через це, каже п. міністр Г. Міронеску, ми й запрошу-

ємо пресу до конструктивної співпраці, яка-б виходила по-за межі партійних інтересів.

«Преса єсть не лише голосом тих ідейних течій, які існують в народі. Преса крім того формує націю, формує громадську опінію та громадську свідомість в народі.

«З огляду на це, уряд, до якого я належу, звертає велику увагу на пресу.

«Уряд бажав бачити пресу вільною, бо виконувати своє велике завдання вона зможе лише тоді коли на своєму шляхові не матиме жадних перешкод.

«Ось через що одним з перших актів нашого уряду була відміна цензури та тих перепон, які існували при телеграфних та телефонних сполученнях з іншими державами.

«Все, що я вам кажу, підкреслює п. міністр Г. Міронеску, не єсть проявом звичайної чемности, але глибоким переконанням».

Переходячи далі до зовнішньої політики Румунії, п. міністр Г. Міронеску підкреслив, що Румунія і надалі залишиться вірною своїй традиції, що базується на глибокій відданості ідеї спокою. «Через це властиво ми є переконаними прибічниками Ліги Націй, авторитет якої помітно зростає.

«Щоб підтримувати і захищати спокій, ми встановили союзні та дружні взаємовідношення з Францією, Італією, Польщею, Чехо-Словаччиною та Югославією.

«Ми будемо не лише підтримувати ті добрі відношення, але й скріплювати їх.

«З другого боку ми будемо прагнути встановити такі-ж добрі взаємовідносини й з іншими країнами».

Закінчив свою промову п. міністр такими словами:

«Я завжде до вашої розпорядимости, щоби дати вам ті пояснення, в яких ви матимете потребу. Дякую вас за те, що ви завітали так численно».

Промова п. міністра була покрита загальними оплесками. Після цього біля п. міністра утворилося живе півколо і зав'язалася жвава розмова, під час якої їм давалися відповіді на поставлені окремими журналістами питання.

Між иншим на запитання — про мету його подорожі до Польщі, п. міністр Г. Міронеску відповів:

«Будучи запрошеним польським урядом, я поїду до Варшави між 15 і 30 січня. Це буде візита чемности.

«Натяки, які стосуються посередництва Польщі в справі відновлення наших стосунків з совітським союзом, необґрунтовані.

«Політично та економічно може нам і була-би рація відновити нормальні взаємовідносини, але в даний мент ця справа ще не стоїть на черзі».

Далі журналісти були запрошені до кабінету Генерального Секретаря Міністерства Закордонних Справ п. Гафеню, де він тако-ж звернувся до них зі щирою та сердешною промовою, підкреслюючи бажання усталити з представниками преси стислий та постійний контакт і полекшити їм їхню працю можливістю отримувати потрібні їм відомості з перших джерел.

В спеціальному універсалові новий уряд обіцяє майже у всіх галузях державного життя перевести ґрунтовні зміни та поліпшення.

В першу чергу буде приступлено до оздоровлення адміністрації і до поліпшення становища державних урядовців, має бути переведений привиліє місцевої автономії і децентралізації.

Заповідуючи економічне та моральне оздоровлення, уряд обіцяє упорядкувати судівництво, заопікуватися потребами робітничої класи, і первести контроль ріельничої реформи.

В одній з перших своїх заяв голова нового уряду Ю. Маніу, між иншим заявив: «Національно-селянський уряд надає велику вагу питанню національних меншостей. Через те одним з перших завдань уряду буде полагадити це питання».

Тепер ця заява уже стверджена і випущеним універсалом, в якому про справу меншостей читаємо:

«Справа меншостей буде розглянута відповідно до її важливості. Уряд вирішить її шляхом видання органічного закону, згідно з основами нашої конституції, з духом часу, в який ми живемо, та згідно з традиціями терпимости румунського народу».

Стоючи на ґрунті правдивого парламентаризму національно-селянський уряд не лише оголосив цілковиту волю виборів, але й вжив цілу низку заходів, які-би забезпечили цілковиту волю як передвиборчої кампанії, так і самих виборів.

В Румунії це небувале явище. Хто знає тутешню дійсність, той не може не бачити в цьому правдивого перевороту.

Опозиція, яка складається переважно з бувших претендентів на владу та з їх нечислених прихильників, означає таке поступовання цього уряду терміном: «гарний жест».

Означення це не зовсім точне.

А навіть прийнявши його, все-ж таки не можна не погодитися з тим, що такі «жести» може дозволити собі лише той уряд, який має в широких верствах населення певні і великі кредити.

Національно-селянський уряд Ю. Маніу такі кредити зараз має. Закріплення цих кредитів, а разом з ними і відродження та розвиток нової Румунії будуть у великій мірі залежати від того, в який спосіб будуть виконані взяті урядом на себе зобов'язання та як буде розв'язане питання національних меншостей, які складають досить значний відсоток населення Великої Румунії, а особливо на території новоприєднаних провінцій.

Дмитро Геродот

Факти й цифри.

Найкращу увагу про те, що робиться там, на далекій батьківщині, під большевицькою окупацією, дають сухі цифри і голі факти, без пояснень і коментарів. Дрібні і розкидані по часописах, без зв'язку, вони іноді краще, ніж великі розвідки оповідають про дійсне життя там. Випишемо де-які з них тут, щоб звернути на них увагу читача, який не має можливості слідкувати за большевицькою пресою.

* * *

— Скільки комуністів числиться зараз в партії і з кого вони складаються?

«Комуніст» ч. 26. X. 6. р. подає такі цифри: на 1 січня 1928 року у всеросійській комуністичній партії рахувалося 1.304.471 член. По соціальному стану вони розподілялися так: робітників — 740.731 або 56,8%, селян — 299,091 або 22,9%, службовців та інших — 264,649 або 20,3%.

З приводу великого числа членів з робітників часопис радіє, але далі наводиться ще такі цифри: п о р о б о т і (себ-то, по дійсній класовій приналежності і по відношенню до держави) на 1 січня 1928 р. було: р о б і т н и к і в, сільсько-господарч. робітників і молодого службового персоналу на виробництві — 487,309 — або 38%, с е л я н і мішаних селян і робітників — 150.088 або 11,5%, с л у ж б о в ц і в, червоноармійців та інших — 675.074 або 50,5%.

Отже радити нема чого, бо половину комуністичної партії складають службовці, яким держава платить, потім вже йдуть робітники, а селяне складають не 22,9%, а всього 11,5%.

* * *

— Колективні господарства. Як відомо черговим «ударним» завданням большевиків на Україні поставлено збільшення колективних господарств за всяку ціну, не дивлячися ні на які перешкоди. Скільки ж їх є на Україні тих «колгоспів» і яку вони уявляють з себе силу? Ось цифри:

На 1 травня 1928 року на Україні було — 10.146 колгоспів, в тому числі: комун — 272 (2,5%), артіль — 2.600, товариств спільної обробки землі — 7.274 (це, власне кажучи, ніякі колгоспи. Ці цифри подає «Комуніст» з 2. XI. 1928 р.). Всі ці колгоспи уявляють таку соціальну силу: вони складаються з 119.000 дрібних індивідуальних господарств. Що ж, цифра поважна. Але вага цієї цифри буде видна лише тоді, коли ми будемо знати, скільки всіх індивідуальних господарств мається на Україні. На жаль, часописи цієї цифри не подають. Лише «Комуніст» з 27. X. 1928 р. випадково подав нам цифру індивідуальних господарств по Кременчуцькій окрузі, де нараховувалося 1927 року — 146.393 індивідуальних господарств, та за неповний рік 1928 прибуло аж 2.000 таких господарств.

От і виходить, що всі колгоспи цілої України охоплюють менше індивідуальних господарств, ніж їх нараховується в одній окрузі, і, з огляду на зріст числа окремих господарств (2.000 в одній окрузі за неповний рік) колгоспи ніколи не об'єднають на Україні, це говоримо в с і х, але й значної частини окремих господарств.

* * *

— Диференціація села на папері. Як повідомляє «Комуніст» з 26. X. 1928 р. на Україні по селах, очевидно в наслідок різних анкет та анкетних листів, встановлено 8 груп селян: бідняки, незаможники, маломіцні середняки, середняки, заможні середняки, заможні, міцні і робітники та службовці. Дійсно диференціація! Її навіть «Комуніст» висміює!

* * *

— Позичка індустріалізації. «Ударна» друга позичка індустріалізації на Україні пройшла дуже «успішно»: завдання виконано на 100% і зібрано — 78.000.000 рублів. Школа тільки, що до державної скарбниці мало вплинуло т. зв. «дзвінкої монети», бо селяне дали всього — 3,5 міль. рублів, а решту дали міста, себ-то службовці і робітники, які лише позичку «росписали» і будуть виплачувати що-місячи о з платні. («Комуніст» ч. з 26. X. 1928 р.).

* * *

— Блискучі результати. В цілому союзі ССРСР видатки на апарат управління досягають 2 мільярдів рублів на рік. Ще в 1926-27 р. хотіли ці видатки скоротити на 15%, але замість скорочення видатки виросли на 22,6%, на 15,2% і на 11,7% в різних галузях управління. На 1927-28 р. треба було знизити видатки на 20%, але знизили всього на 15% та й то лише на Україні.

Цікаво, що в перевірці штатів на Україні приймало участь 46.000 товаришів. Було зроблено — 5,500 докладів, на яких перебувало більше як ½ міль. слухачів. На цю агітацію витрачено до 500 тисяч карб. («Комуніст» з 26. X. 28 р.).

* * *

— Допомога «недорідним» округам на Україні. Звістки про голод на Україні дуже сумні. Говориться дуже обережно лише про «недорід». Що-до допомоги голодуючому населенню, то ми знайшли лише одну звістку такого приблизно змісту. Щоб посилити фонд допомоги недорідним округам УСРСР, Рада нар. комісарів постановила

ввести надвишку до прибуткового податку (на 5-10%) в 29 округах, де врожай був добрий, а також в Одесі та Дніпропетровському. Це повинно дати біля 3 мільярдів. Крім того, вирішено взяти не пізніше 1 березня 1929 року — 2 мільярдів з місцевих бюджетів цих же округ («Комуніст» з 2. XI. 28). Але як пояснив Чубарь у своїй промові («Комуніст» з 3. XI. 28) виділення 2 мільярдів з місцевих бюджетів «зв'язане з певними труднощами» через те, що останнього часу на ці бюджети покладено ряд зобов'язань — видачу стипендій студентам, утримання деяких установ то-що, що раніше лежали на державному бюджеті. Крім цих зобов'язань і місцеві бюджети «навискають різні відділи окривкокомів», а і відділи... окремі наркомати через голову Раднаркому. «Виникає певна суперечність». Та ще до того «на Україні немає округи», яка була б без дефіциту. «Майже всі округи складають бюджет чомусь з дефіцитом», — дивується Чубарь. «Так ми далеко не поїдемо», плачеться він: «коли потужні округи не підтримають недородних округ, то ми не зможемо вдатися по додаткову допомогу до союзнного уряду». Що це таке? Своєрідне «самоврятування» України?

* * *

— «Похвалив». Накінці і приємне щось для редакції «Тризубу». «Комуніст» в числі за 3. XI. с. р. подає таку звістку:

Харьків відвідав франц. вчений і журналіст проф. Рене Мартель. В розмові з співробітниками преси професор заявив: «Я мушу відзначити, що останнім часом умови роботи у Франції в напямі зближення совітської України з франц. суспільністю... стали менш сприятливі. Вплив польських війовничих кол, петлюровців та білогвардейських елементів останнім часом дуже посилюється. Реакційна преса розповсюджує брехливі чутки, ніби то на Україні господарство остаточно занепало».

Дякуємо, пане професоре, за приємне для нас зазначення і нашої праці. Тільки, не думайте, що ми «ропускаємо брехливі чутки». Всі факти і цифри ми беремо з большевицьких офіційних і партійних часописів. Для чого гаяти час і ламати голову на видумування, коли є прекрасний готовий автентичний матеріал, який пройшов навіть большевицьку цензуру!

X.

З життя й політики.

— Початок річних з'їздів. — З дрібниць совітського побуту. — Коло голоду. — Справа українізації. — Без пролетаріату зле, а з пролетаріатом страшно. — «Глитай підносить голову». — Про псевдо-українців і про справжніх українців.

Вже кілька років, як встановився звичай в державі совітів на кінець року призначати річні з'їзди тих установ і організації, які керують державним і громадським життям. Додержується цього звичаю складова частина совітського союзу, совітська Україна. Серія таких річних з'їздів почалася у Харькові в кінцем листопаду. Відбувся з'їзд ком'єзамів, чергова четверта сесія ВЦК, всеукраїнський з'їзд професійних спілок, харківська округна партійна конференція.

Коли пишуться ці рядки, нема ще у нас матеріялів про всі з'їзди; зокрема нема відомостей про всеукраїнську партійну конференцію, яка закінчує серію з'їздів. Проте певні висновки можна зробити вже зараз, певні характеристичні риси варто одзначити, не чекаючи решти матеріялів.

Вражіння, яке лишається після ознайомлення з перебігом сьогорічних з'їздів, є вражіння сугубої буденності і нецікавості. Видно, що відбувається лише певна формальність, яка ні у кого не викликає більшого інтересу, якій ніхто не надає більшого значіння. Думаємо, що це вражіння од сьогорічних з'їздів не є випадковим. Всі ці установи і організації за винятком лише КПБУ, які відбули оце свої всеукраїнські з'їзди, по суті річей уявляють фікцію в квадраті. Є вони фікцією, по-перше, оскільки вони складають частину совітського державного або громадського апарату, бо створено їх і допущено їх існування лише, як функціональних органів концентруючого в своїх руках всю силу і владу ЦК ВКП. Є вони фікцією, по-друге, бо вони є установами і організаціями «всеукраїнського» значіння, організаціями і установами, зв'язаними в той чи інший спосіб з урядом УССР, який має права і компетенцію в деяких відношеннях менші од губерніяльної земської управи старих часів.

Слідкуючи за перебігом всесоюзних з'їздів можна констатувати, що там, не зважаючи на всі обмеження, часами живе життя знаходить способи для виявлення своєї впливу. Там навіть представники совітської України ніколи знаходять справжні слова і одходять од казюньового шаблону утертих вищівних фраз. Бо на цих з'їздах обговорюються найважливіші справи цілого СССР, в тому числі і України. Інакше на Україні, де фактично доводиться мати до діла із справами вже передірішеними в Москві, або з питаннями цілком другорядного значіння. Панує на всеукраїнських з'їздах атмосфера неприкритої нудоти, повторювання зайвих формул і загальних фраз і лише коли не коли відіб'ється в перебігу цих з'їздів випадково вплив справжньої дійсності. Так було попередні роки, не змінилася ситуація і цей рік.

Сесія ВЦК заслухала доклад Буценка про те, що за вісім місяців на протязі часу між сесіями президією ВЦК видало 135 постанов, які вимагають затвердження пленума, і 76 постанов, що мусять бути доведені до його відома. На підставі цього докладу вона затвердила цілу законодавчу чинність президії, не заслухуючи навіть тексту самих законодавчих актів. Натомість в центрі уваги сесії відповідно до того вітру, який віє з Москви, був доклад Чубаря про соціалістичне будівництво в сільському господарстві. Практика показала, що розмови про соціалістичне будівництво на селі завжди йдуть в парі з активізацією комнезамів. Відповідно до теперішнього московського курсу треба було відбути з'їзд комнезамів з підкресленою урочистістю. Так воно і сталося, і дуже урочисто Петровський вияснив зібраним делегатам, що досягнення на шляху до соціалізму полягають в тому, щоб казюньні субсидії попадали до рук бідняків, а не середняків і щоб вони були збільшені («Вісти» ч. 274 з 24. XI). Навіть ця демагогія Петровського стала вже традицією, і ціле це традиційне совісне виконання московських завдань не може викликати більшого заінтересування.

Виділимо отже в перебігу цих з'їздів окремі риси і рисочки, які більш характеризують ситуацію, ніж їхнє загальне тло.

Про голод відповідно до того курсу, який взяли большевики, ні на одному із з'їздів спеціально не говорили. Але обминути цю справу цілком при її нагальності було трохи трудно. На з'їзді комнезамів подав доклад про стан допомогової акції Шліхтер; доклад був видержано в звичайних для докладчика оптимістичних тонах. Менш оптимістичними були згадки про голод на засіданнях ВЦК. При одкритті сесії Петровський згадав про «великий недорід в степовій частині України, що захопив близько 5 міль. гект. землі і створив дуже велику небезпеку як для селян, так і для цілої держави» («Вісти» ч. 276 з 22. XI), а при закритті сесії той самий Петровський підкреслив, що в «деяких багатих округах недорід сягає 90 відс.» («Вісти» ч. 281 з 2. XII). Можливо отже констатувати, що поволі самі совітські чинники збільшують розміри неврожаю.

У виступах провінційальних членів ВЦК можна так само одмітити моменти, які виявляють всю серйозність становища на селі. Камбурян, делегат з АМССР, підкреслив труднощі успішного переведення весняної завісної кампанії, «бо бракуватиме робочої худоби, особливо коней». Делегат

з Мелітопольщини Крих зазначив цілу складність питання про збільшення продуктивності сільського господарства в зв'язку з неврожаєм; вказав він на існування недовго озимини і на помітне вже тепер зменшення кількості худоби («Вісти» ч. 276 з 22. XI).

Дрібні ці риси для характеристики становища в голодному районі, але, беручи до уваги висітку офіційного становища тих осіб, що подають їх, заслуговують вони на введення.

Так само дрібні, але характеристичні риси дав всеукраїнський з'їзд професіональних спілок що-до становища українізації. Офіційний докладчик про стан професійного руху констатував, що справа українізації масової роботи посувається надзвичайно повільно («Вісти» ч. 282 з 4. XII). Одеський делегат Величко під час дебатів констатував, що загальноукраїнський професійний осередок провадив справу українізації так, що в цій справі не тільки нема поступу, а є регрес («Вісти» ч. 287 з 9. XII). А Харківський делегат Недоля вказав, що найкращим способом для переведення українізації це є припинити розмови про її принципіальну вагу і необхідність; люде, які п'ять-шість років балакають про вагу українізації, самі за цей час не вивчили навіть мови («Вісти» ч. 287 з 9. XII). Очевидно і після цих з'їздових розмов справа українізації наперед не посується. Характеризуючи враження од з'їзду «Вісти» (ч. 283 з 5. XII) констатують, що до українізації і досі нема серйозного відношення, що надзвичайно мало делегатів говорить українською мовою. Є всі дані отже думати, що все лишиться по старому.

Цікаві моменти виявив доклад Косіора на харківській окружній партійній конференції. Показав він трагічне становище, в якому опинилася комуністична партія, яка хоче бути робітничою і в той же час боїться стати робітничою. Косіор підкреслив наявність серед української робітничої маси величезного безпартійного активу. Серед робітників в промислових підприємствах України на 100 чоловік тепер комуністів нараховується лише — 11. Отже ніби можливості зросту партії, можливості поповнення її робітничим елементом дуже значні. Але Косіор поруч з тим зазначає небезпеки, які зв'язані з поширенням партії серед робітництва. Склад пролетаріату, вказує він, за совітських часів дуже змінився, половина його не працювала на капіталістичній фабриці; нові кадри пролетаріату рекрутуються з селян, кустарів; серед них настрій ворожі комуністичній ідеології. Поповнювати партію пролетарським елементом треба, бо пробне обслідування складу партії, переведене в загальносоюзному масштабі Молотовим, встановлює наявність в рядах партії певного числа заможного селянства, надзвичайно низький відсоток участі в партії с.-г. робітників («Вісти» ч. 282 з 4 XII). Але як перевести необхідні зміни в складі партії, як досягти її робітничення, коли поповнення її робітництвом так само загрожує небезпеками?—наці питання доклад Косіора відповіді не дає. Не дає, очевидно, через те, що не може дати.

Обмежуємося цими рисами справляючої совітської дійсності, які проти волі аранжерів з'їздів втиснулися в їх людний, казюшаний, ухвалений і дозволений Москвою перебіг.

* * *

«Глитай організується, глитай підносить голову, глитай то замасковано, то одерто виступає проти радянської влади. Такий одностайний голос селян, преси радянських робітників... Від пасивних методів опору (неплатіж податків, небажання здавати державі хліб, тиха агітація проти заходів радянської влади, скерованих проти глитайв, підкуп та споювання сільського апарату) глитай переходять до одвертого терору» («Вісти» ч. 278 з 28. XI). Далі в статті, яку ми цитуємо, зроблена сводка акційних виступів селянства проти совітської влади з цілої України за останній час і таких випадків нараховано двадцять сім.

Статті на теми про «глитайську» небезпеку, подібні до тої, яку ми питували, за останні два-три місяці в совітській пресі с'рчаємо дуже часто.

Совітське аґентство почало робити систематичні сводки активних виступів селянства й подавати їх *urbi et orbi*.

З чим ми маємо до діла в цьому випадкові, — сказати часом важко. Можна думати, що йде тут мова про дійсне збільшення активності селянства і зріст хвилі селянського терору в зв'язку з ослабленням і частково дезорганізацією совітського адміністративного апарату. Але поруч з тим можливе й друге припущення. Властиво кажучи, повного «заспокоєння» селянства на Україні ніколи не було і факти активних селянських виступів мали місце раз-у-раз. Але раніше совітська преса подібні факти старанно замовчувала. Тепер гавпаки переводиться пыль а реґістрація всіх цих фактів. Через що наступила ця зміна? Чи не стоїть це в зв'язку з теперішнім «лівим» курсом, з оголошеним походом проти куркуля? Чи не зайнялася цими фактами совітська преса, часами їх навіть прикрашуючи і збільшуючи для того, щоби підігріти бойовий запал тих, що мають провадити боротьбу проти куркуля на селі?

Не уважаємо можливим зараз розв'язати ці питання. Але загалувати акт спеціального інтересу совітської преси до активних виступів селянства все таки треба.

* * *

Коли ми, починали науку в початковій школі, нас вчили, що тих, хто чинить добро, винагороджують, а тих, хто чинить зло, карають. Коли ми вирости і попади у вир життєвої боротьби, переконалися, що життєві відносини, на жаль, зовсім не так складаються, як це навказано в шкільних зошитах. Ми побачили, що дуже часто єдиною нагородою за учинене добро буває теровий вінець, глум і насміх та наруга; не раз ми бували свідками, як тупа обмеженість, вміння пристосовуватися, здатність знаходити для себе пана, брали гору над добрим чином, над подвигом життя, якому присвечували вищі ідеали.

Але проте із всього бувають винятки і один з таких щасливих винятків ми хочемо занотувати тут з огляду на те, що в ньому відіграв активну роль совітський український уряд. Є два українських учених — С. Єфремов і К. Студинський. Совітська влада і совітські громадянські кола пильно простудіювали громадську і наукову діяльність їх обох, вирішили достойно винагородити того, хто чинив добрі діла, і наслідно заглямувати того, хто чинив лихі діла. 2 грудня у Львові відбулося святкування ювілею К. Студинського: на цю урочистість особисто прибув поміж іншими делеґатами Голова Украуки Ю. Озерський; надіслали привітання поміж іншими Скришник, варшавський посол ССРС Богомелов, совітські учені Яворський, Багалій, Грушевський і біля сотона інших устан ов з совітської України. Рівночасно з цим святкували ям при співучасті совітських чинників ювілею К. Студинського, на Україні йде широка кампанія проти С. Єфремова, який «заплямував» своє ім'я надрукувавши статтю в «Фешистському» «Ділі». З ізд комнезамів в спеціальній резолюції осудив «гаєсбний» виступ академіка Єфремова з брехливим наклепом і а радянську владу («Вісти» ч. 276). Київські робітники і учені, як повідомляє Ратау, вислали резолюції з протестом проти поводження Єфремова, а «Вісти» ч. 277 повідомлення про це друкують під ашлагом «Нам не треба таких вчених, як Єфремов». Авторитетний совітський освітній діяч, декан Кам'янського університету Живаго, протестуючи проти виступу Єфремова, заявляє «через голови таких псевдо-українців, як Єфремов», що українська культура вільно будується тільки за умов радянської України («Вісти» ч. 277). Таких резолюцій і заяв ціла совітська українська преса друкувала в дні ювілею К. Студинського цілі десятки. В той же час отже, як заслуги К. Студинського з боку совітського уряду і совітського громадянства знаходять повне визнання і призначення, «псевдопатріотизм» С. Єфремова плямується в належний і відповідний спосіб.

Але й на сонці є плями. В участі совітської влади в святкуванні ювілею К. Студинського були допущені певні нещадності. Розпорядившись про надсилку привітання на ювілей, совітська влада не дала наказу про

виговлення в зв'язку з ювілеєм відповідних статтів в що-денній пресі. В результаті, напр., «Вісти» навіть не згадали про самий факт ювілею, а «Пролетарська Правда» від. 4. XII дала лише коротеньку замітку про ювілей академіка «Студзінського».

А що такі статті не з'явилися, то є це непоправна хиба. В них була би виявлена вся різнноманітна діяльність ювлягтя і була би виявлена та його неоцінима заслуга, що він був першим, хто розкрив очі совітській владі на всю контрреволюційність і шкідливість діяльності С. Сфремова в Всеукраїнській Академії Наук. Й до того ще не на сторінках совітської преси, а на шпальтах «фашистівського» «Діла».

В. С.

---

3 міжнароднього життя.

Ліга Націй в Лугано: 1. Справа замиренья. 2. Болівія та Парагвай. 3. Менші справи та український відгук. 4. Справи меншостей, Штреземан і Залеський.

Новиною чергової сесії Верховної Ради Ліги Націй було те, що на цей раз Рада засідала не в Женеві, а в Лугано. Зміну місця сесії було викликано тим, що Чемберлен і Штреземан допіру що тільки виправилися од своїх занедужань, і лікарі їх непокоїли ся, щоб суворе й нездорове в грудні місяці підсоння не відбилося зле на їхньому здоров'ї. Маленьке курортне місто Лугано з його веселим озером, сонцем і теплими вітрами мусіло зберігати неповні ще сили англійського та німецького міністрів закордонних справ.

Так само як і на попередніх сесіях Верховної Ради, і на цей раз всі справи поділено було на дві категорії: важливіші з них вирішувалися на приватних побаченнях Бріана, Чемберлена та Штреземана, з додатком, час від часу і відповідно справі, когось із представників інших держав; а менші — ставилися на публічних засіданнях властивої Ради.

* * *

Самою важливою здавалася давня уже справа після-воєнного замирення Німеччини з її західними сусідами, — властиво, державами колишньої великої Антанти. Напрям праці що-до цього начеб-то остаточно вирішений ще на попередній сесії, коли досягнуто було згоду не тільки представників трьох головніших держав, але й усіх шости, бо до парад та рішення було закликало також Італію, Японію та Бельгію. Вирішено було тоді, як відомо, питання про комерціалізування репараційного боргу, про евакуацію рейнських провінцій та встановлення замість контрольної над Німеччиною комісії нової інституції, що надамо було їй делікатну назву, — комісії констатування та згоди. На основі такого погодження з вересня по грудень між Німеччиною, Францією та Англією велися нормальні дипломатичні пересправи з метою технічного переведення вказаних рішень. Але всі ці пересправи назавень мали такий вигляд, начеб-то між контрагентами щось зосталося недоговореним, щось муляло. Відчувався якийсь розлад, що його перед тим ніби не було. Преса поясняла це явище тим, що на вересневій сесії Штреземан не приймав участі, бо був недужий, а замість його до Женеви прибув німецький канцлер Мюллер, який своєю грубоватою і подекуди демагогічною манерою говорити викликав у своїх контрагентів певне зневірря та занепокоєння. Де-що з того, мабуть, було правдою, бо таке відчування перекинулося й до Німеччини, де правіші політичні кола, противники політики замирення, — використали його, як знаряддя внутрішньої політики проти соціяліста-канцлера,

а почати її проти поміркованого міністра закордонних справ. Здавалося тому, що поява Штреземана виправить становище, злагодить порушену атмосферу. Німецька політична опінія сподівалася навіть, що Штреземан, дякуючи своїм персональним впливам, виговорить од Антанти більше того, що міг виговорити Мюллер, що йому пощастить добитися у Франції та Англії значних уступок і що повернеться він до батьківщини з ореолом дипломатичного переможця.

Не знати, як і в яких тонах говорили між собою на приватних побаченнях представники найбільших зараз європейських держав. Про це годі шукати яких будь точних вказівок в європейській пресі, остільки обережні були в своїх публічних виявах і Бріан, і Чемберлен, і Штреземан. Але, явна річ, бесіди «трюх» велися у лагідній спосіб, і в м'ягких тонах. Про це свідчить і офіційний комунікат, випущений за їх підписами на прикінці цієї сесії. У цьому комунікаті читаємо:

— Сесія Верховної Ради дозволила нам відновити контакт, що був довший час перерваний між нами. Ми могли обмінятися думками, і цей обмін можна вважати дуже корисним. Бесіди наші привели нас до переконання, сильнішого ніж коли, що політика, яка переслідує погодження та наближення наших країн, найбільше придатна для того, аби забезпечити замирення. Цій політиці ми зостаємося вірні. У цьому дусі ми будемо продовжувати пересправи, розпочаті на основі згоди, реалізованої в Женеві 16 минулого вересня між шістьма заінтересованими державами. Ми вирішили зробити все, що в нашій силі, аби досягти якомога скоріше цілковитого і остаточного урегулювання всіх труднощів, що зродилися з війни, та забезпечити в такий спосіб, базуючися на взаємному довіррю, щастливий розвиток відносин між нашими країнами. —

Ті самі лагідні слова, що вже говорилися не раз за останні роки, починаючи з Локарно і Туарі, і які, будь-що-будь, потягли за собою й чин, безперечно спрямований на ліквідацію після-воєнної психології та після-воєнних ненормальних взаємовідносин між вчорашніми переможцями та переможеними. Але годі буде вишукати в цьому лагідному комунікаті якого-будь навіть натяку на ті уступки, що їх чекали в Німеччині, зв'язуючи свої надії з поїздною Штреземана. Що уступок не було й не могло бути, це вже можна було догадуватися по зовнішньому перебігу приватних побачень всемогутніх «трюх». Як то промайнуло і не шпальтах газет, Англія наче б то поступилася своїми інтересами перед Францією. Першенство в пересправах має Бріан, і лише тоді, коли він уже на чомусь порозумівся з Штреземаном, до бесід вступив Чемберлен, а за ним — почасти — італійський та бельгійський представники. Єдиною уступкою, що її добився од «неодступного», хоч і лагідного Бріана Штреземан, як здається, було лише те, що Франція перестане офіційно зв'язувати питання репінської окупації з ліквідацією репараційного боргу, але неофіційно — цей зв'язок зостається таким самим непорушним, яким був і раніше.

Луганські пересправи, мабуть, треба визнати дипломатичною поразкою Штреземана. Як виявилось, так мовити, наочно, Німеччина ізольована серед західної Європи. Як де-хто в пресі поясняє, до цієї ізольованости в найбільшій мірі спричинилося надмірне захоплення німецьких політиків вигаданою в Рашало «східною орієнтацією» та приятельством з СССР. Це приятельство демонструється наче б навмисно кожного разу, як Німеччині доводиться приступати на заході до якоїсь важливішої справи. Так і тепер перед Лугаго, в Москві розпочато відновлені совітсько-німецькі пересправи, а до Берліну, як то стало більшовицьким правилом, завітав нагадати про свою дружбу сам тов. Чичерин. Правда, цього разу німці старанно дбали, щоб нічого про цей візит не досталося до преси, але од преси не так легко щось заховати, та й тов. Чичерин не з тим їздить, щоб од когось ховатися. І німцям довелося його вітати, а Штреземанові з ним

пересправляти. Це звичайно не могло приготувати німецькому міністрові закордонних справ доброї путі в Лугано і відбилось досить прикро на його можливих здобутках.

* * *

Кликом між «важливими» і «меншими» справами вбилася в Лугано звістка про війну, що вибухла в південній Америці між Болівією та Парагваем.

Поки не було на світі Ліги Націй, на такі війни мало хто звертав увагу. Військові конфлікти латинських республік були, так би мовити, побутовим явищем Центральної та Південної Америки, і тамешні війни вчинялися і закінчувалися без європейського ока, — навіть європейська преса не цікавилася ними, хотуючи їх хіба що з журнального обов'язку. Інакше стоїть справа тепер, коли існує Ліга Націй і латинські республіки майже всі входять до її складу. До того ще змінилися взагалі взаємовідносини між Південною Америкою та Європою; змінилося й саме ставовіще держав цієї частини американського континенту. Уже до війни помітний був зріст їх економічної сили та поступ в усіх царинах і національного життя, зв'язаний з великим зростом їх населення. Велика війна посллила ці процеси; латинські республіки стали видають ролю в світовому господарстві, а тим самим почали і в світовому обороті міжнароді їх політичних взаємовідносин.

Сама по собі війна між Болівією та Парагваем не загрожувала політичному світу якоюсь небезпечкою. Конфлікт цей чисто локальний. Сусідні республіки посварилися із за меж одної з прикордонних провінцій — так званою північною Чако. Кордони цих республік до останнього часу, а часами і зараз, взагалі, не уявляють собою чогось реального, що нагадувало б кордони європейських держав. У більшості їх було проведено простою лінією і то іє в природі, а на мапі. Як вони могли виглядати в дійсності на реальній території, про це мало піклувалися, бо проводилися вони за тих часів, коли землі було ще дуже багато, а населення відповідно дуже мало. Інтерес до північного Чако виник зараз, як здається, тому, що там виявлено нафтові родовища. Явна річ, що кожній республіці заохотилося мати нафту на своїй території, а звідси і війна. Всяка війна — небезпечна, звичайно для тих, хто воює, але й з цього боку наче б то великої небезпеки немає. Болівія і Парагвай — одні з самих малолюдних республік, стали їх армії складаються кожна може з одного - двох полків; змобілізувати вони вряд чи можуть по два-три десятки тисяч людей, і невідомо, скільки з тих мобілізованих могло б бути озброєними. Крім того, як справедливо зауважив хтось у пресі, можливий театр військових подій такий великий і бездорожний, що невідомо, як на ньому ці армії могли б знайти одна одну для рішучого бою.

Конфлікт сам собою дрібний, але для Ліги Націй він мав досить велике приціпове, а головне — тактичне значення. Болівія і Парагвай — члени Ліги Націй. Верховна Рада мала право і обов'язок наказати їм припинити військову чинність, передавши справу до третейського суду. Але хто міг би перевести над ними якусь санкцію, коли б вони того не послухалися. Найбільша їх сусідка — Аргентина вийшла з складу Ліги Націй; а Північні Сполучені Штати, що вражають себе заінтересованими в усіх американських конфліктах, ніколи членом Ліги Націй і не були. Європейський же примус виключений, бо це було б порушення доктрини Монроє, що його поважати обов'язалася сама Ліга Націй.

А втім Верховна Рада зважилася випробувати свій авторитет. Голова Ради Бріан вислав до обох республік телеграму, делікатно, але рішуче нагадуючи їм, що вони, як члени Ліги Націй, мають припинити військову чинність, і своє сперечання передати на третейський суд; із текста телеграми можна було вичитати, що цей суд могла б перевести пан-американська конференція, що як раз зараз одбуває свої засідання у Вашингтоні. Щасливо знайдена формула зробила своє діло. Сполучені Штати були задоволені, чотири сусідніх республіки загрозили посвареним державам

економічною і транспортною блокадою, і Парагвай і Болівія скорилися, припинивши війну і виявивши охоту передати вирішення цілої справи на рішення пан-американської конференції. Авторитет Ліги Націй од того не зріс, але її не ущербився.

* * *

«Менших» справ на порядку денному Верховної Ради було кілька, а з цих деякі не перший і мабуть не останній раз стоять на черзі дискусійного обговорення.

Була тут і слухання справа угорських опантів, але її знято на цей раз з пов'язки, як здається, тому, що вона може вирішитися іншим шляхом, а саме безпосередніми переговорами між заінтересованими сторонами — Румунією та Угорщиною. Пересправи вже, як повідомляють газети, почалися і переходять сприятливо.

Стала перед Верховною Радою й несконечна справа польсько-литовського тертя. Рік тому Ліга Націй, як відомо, наважилася Литві і Польщі розпочати пересправу й договоритися, оскільки можна, про добросусідські взаємовідносини. Представники обох держав останнього разу з'їхалися в Кенігсбергу, договорилися про деякі дрібні речі в справі прикордонних взаємовідносин, але Литва протокол про це підписати одмовилася. З цим сторони й стали перед Верховною Радою. Докладчик констатував повну невдачу, проф. Вольдемарас вголосив майже трьохгодинну промову, польський міністр коротко одповів йому і справу що одкладено до майбутнього засідання.

Ця справа дала й український відгук; подаємо про нього так, як це надано в «Journal de Genève»:

Олександр Шульгин, що в 1917 р. був міністром закордонних справ України і з того часу представляв свою країну в різних обставинах, знаходиться зараз в Лугано для оборони справи українських емігрантів. Бувши присутнім на зборі Верховної Ради в час промови п. Вольдемараса, він передав до преси поправку, що слідує:

— Не маючи бажання вмішуватися в який-будь спосіб до польсько-литовського сперечання, я повинен заявити, що п. Вольдемарас помиляється, говорячи, що договір 1920 р. між Польщею та Україною був базований на кордонах 1772 р. Я повинен категорично ствердити той факт, що як раз в одному з параграфів вказаного договору Польща урочисто одмовилася од своїх кордонів 1772 р., принаймні в тій їх частині, що стосуються до України. —

* * *

На прикінці сесії, на останньому її засіданні розбиралася справа одної з національних меншостей, таких чисельних в сучасних, особливо в нових державах. Меншості мають право доводити свої скарги на державу до Ліги Націй, і вони старanno тим користуються. Але з того нічого не виходить і вийти не може. Річ така, що всяка меншість, згідно рішеням Ліги, має право на всі права в державі і на всі скарги лише тоді, коли сама вона, меншість, лойяльна що-до тої держави, в межах якої живе. Шо не всі держави виконують свої обов'язки що-до меншостей, це безперечно. Але безперечно також і те, що далеко не всі меншості лойяльні до тої держави, до складу якої вони мусять належати вільно чи невільно. Така вже сама природа річей і взаємовідносин. Нагромадилось тих справ у Лізі багато, дискутують над ними рідко, мляво і, наче, стидаючись, — може як раз тому, що майже всі мають у своїх державах такі самі меншості і такі самі скарги.

Цього разу мова йшла про німецьку меншість у тій частині Сілезії, що згідно плебісцигу, ввійшла до складу Польської республіки. Війна, а за нею плебісцит перевернули там національні взаємовідносини догори

ногами: хто був першим, став останнім, і навпаки. До війни тут панували головним чином німецькі гакатисти, що дали свого часу словутню формулу колишньої німецької політики що-до її національних меншостей, а саме: «Вони (меншості) можуть і повинні мати лише такі права: платити податки, виконувати військову повинність і тримати язик за зубами». Тепер ці пакові опинилися і а позиції національної меншості. Явна річ, що це їм подвійно не мліє; і то тим більше, що опинилися вони в гому становищі на основі глибокцтву, бо в краю вони такі справді меншіські, а до того, головним чином, зайшла, прблизко так, як у час у Донецькому басейні з росіянами, бо ж і Силезія — країна вугля і залізного промислу.

Усе на початках йшло так, як до того звикли на засіданнях Ліги чи її Верховної Ради. Докладчик зробив більш менш об'єктивну доповідь, після чого на оборону оскарженої держави виступив її представник, — на цей раз польський міністр закордонних справ Залеський. Але вже майже з перших його слів всі присутні помітили, що Штреземан, слухаючи промову, незвичайно хвилюється. Він не міг сидіти спокійно на своєму місці, вставляв до промови так звані «Zwischenruf'i» (вигуки за час промови) і т. и. А коли польський представник скінчив, гін з сілою стукував кулаком по столі і попросив слова.

Промова Штреземана була нестримана і неделікатна, незвикла для членів Ліги Націй, образлива для його противника. Але по-за тим в і їй було багато теоретичної правди, і він знайшов навіть виразне означення для модерного сепаратизму національних меншостей, вказавши і а те, що це всього тільки любов до своєї старої батьківщини. Та в устах німецького міністра ця правда не переконувала. Бо ж щиро кажучи, не протестував він ніколи проти наведеної вище гакатистської формули національних прав у себе дома, не протестує її зараз проти германізаційної політики, спрямованої проти лужицьких сербів, тих самих поляків то-що. Це, скажемо, до своїх, і тут міра інша.

Але до чужих? Німці, що оселилися в Ельзасі та Лотарингії з 1871 року, знаходяться в аналогічному становищі з німцями польської Силезії, — Штреземан ні пари з уст. Німців лужицького Тиролю, віковичних там осельників, італійці систематично й рішуче викоріюють, але Штреземан мовчить і кулаком не стукає на адресу Муссоліні. А тут стукає. Явна річ, що це стукання не принципове, а повстало воно тому, що ті сильніші, а Польщу німецький міністр вважає слабшою. Тому то й його фраза із вказівкою на те, що, мовляв, Німеччина того й вступила до Ліги Націй, аби боронити національні меншості, в гіршому випадковій пустопороджня, а в гіршому — може стати й провокативною, бо де-хто з європейських меншостей на горі собі може на неї обізватися. А втім практика вказує, що німецькі представники в Лізі Націй досі боронили лише себе та своїх союзників большевиків.

Промова Штреземана зосталася без одповіді. Голова зборів Бріан притлумив цілий іщидень кількома лагідними словами і заквив засідання. Але вражіння у присутніх од того було прикрим і не дуже то сприятливим для німецького міністра. В самому Луаго, як здається, не виявлялося назвень ніяк. Що-до преси, то вона поставилася дуже ріжкоманітно. Англійська преса сриманно, — це в характері народу: кели двоє б'ються чи сваряться, англієць мовчки дивиться, аж поки не зачеплено його самого. Німецькі газети засипають похвалами свого міністра, польські стали і а боці свого. Серед є-європейські пересказують про цей іщидень з затайним знепокоєніям. Французька преса стала цілковито по стороні польській. Між іншим «Le Temps» висловив з цього приводу цікаву думку, мабуть, дуже близьку до правди:

Сама бурхливість репліки Штреземана, — піше впливова паризька газета, — робить вражіння, що одповідь його бути мала диверсією, дуже хитро розрахованою що-до її іаслідків. Випад німецького міністра закордонних справ забезпечує йому похвалу німецьких і аціоністів та консерваторів. Не маючи можливості

привести із Лугано якогось особливого здобутку, Шреземан без сумніву хотів, минуючи все, забезпечити собі сприятлив зустріч при своєму повороті до Берліну. Для того він з таким роздратованим шукав сварки з польським міністром закордонних справ, тому він і зважився підперти свої аргументи символічним ударом кулака об стіл Верховної Ради Ліги Націй.

— Можливо, — закінчує «Le Temps», — о цей жест, зв'язаний з бісмарковою традицією, сподобається в Берліні, але щоб він сподобався де-інде, — дуже неправдоподібно. — У Берліні він сподобався.

Observer.

---

3 преси.

Минулого грудня відбулася в Парижі урочистість відкриття пам'яткової таблиці на будинку ч. 18 на вулиці Бонапарт. Там під час великої війни з року 1916 містився Чесько-Словенський Національний Комітет на чолі з Т. Г. Масариком, пізніше визнаний державами Антанти за тимчасовий уряд Чехословаччини. Відбулася урочиста церемонія, в якій взяли участь французькі міністри та на яку приїхав із Праги чеський міністр закордонних справ Бенеш. Наводимо за «Le Temps» уривки з промов, що їх було там вигорослено; вони уявляють певний інтерес і для українського читача.

Жорж Лемаршан, голова паризької муніципальної ради, між іншим казав:

«Куди року 1916 люде розуму, серця і енергії, які називалися Масарик, Бенеш і Штефанік, разом із своїми вірними товаришами осілися в числі 18 на вулиці Бонапарт, щоб розпочати рішучий бій перед світовою опінією, вої вже мали їхню справу виграною по-між нашими компатріотами».

«Та якою про те не була моральна підтримка, що їм послачали наші зичення і наші бажаєня, перед нашими гістьми були труднощі і завдання такі складні і такі великі, що вої здавалися по-над сили людські. Та ніщо не могло їх налякати».

З промоги, з якою виступив один з діяльних учасників тодішніх подій і теорців сучасної чехословацької держави Бенеш, цінарі такі уступи:

«Ця отут-о, — сказав він, — ми кували наші плани, готували наші меморандуми союзним правительством, наші статті для журналів, інформації про наш край для наших друзів, наші огляди, наші книжки, наші часописи, наші політичні декларації, а пізніше наші дипломатичні лоти і рішення тимчасового прайительства; а наші наші умови перемирря і миру Версальського, Сен-Жерменського, Трианонського та інших. Це тут ми пережили наші надії і наші страждання».

Привітавши «численних друзів першої години», п. Бенеш додав:

«Ми придбали поволі у вас у всіх колах симпатії для нашої справи, яка була справою справедливости, і — я це кажу не без

гордошів, — нашою кевідступністю ми досягли також того, що нас, готових іти і на найвищу жертву, було допущено взяти участь в боротьбі, зорганізувати нашу національну армію.

«Всі наші зусилля було скеровано на цю мету з самого початку нашої акції, і 16 грудня 1917 року ми її досягли... Це того дня було декретом (французького правительства) створено автономну чехословацьку армію...

«Це завдання здавалося з початку недосяжним»...

Оповівши про те, як творилася чехословацька армія, міністр нагадав про

«декларацію політичну французького правительства, якою воно визнало нашу раду, що засідала в цьому будинку, за основу тимчасового уряду чехословацького».

і про те, як під прапором, подарованим містом Парижем, перші чеські полки

«прийшли сюди, на вулицю Бонапарт, щоб представитися тимчасовому урядові і присягти повернутися тільки в визволену батьківщину».

Багато думок викликають у кожного українця ті спомини борців за самостійність свого народу про шлях, яким йшли до волі щасливіші від нас народи.

* * *

Даючи недавно місце статті нашого співробітника — «17 і 1,7», присвяченій українським жагям та вимогам на 4-му всесоюзному з'їзді совітів, ми писали: «Незначні перемини, що зайшли з того часу, мало змінили становище». Справді, коли що змінилось, то хіба що на гірше. Підтвердження цьому принесла нам промова Петровського в справі українського бюджету на останній сесії ЦИК'а. Всеукраїнський «староста» у голос гірко нарікав на ту криєду, що її від Москви зазнає Україна.

«Я хотів сказати кілька слів про бюджет України, розрахований у нас на 415 млн. карб. Нам, українцям, дають всього 398 млн. карб. Ми ще раз переглянули свої вимоги і просимо союзний ЦВК затвердити нам бюджет у розмірі не менше, як 409 млн. карб. Нас, українців, часто обвинувачують у надмірних вимогах, а між иншим наші вимоги дуже скромні, (Порайко з місця: «Ми дуже скромні люди». («Комун.» ч. 284 з 7. XII).

Пройдемо мовчки проз цю підкреслену «скромність» (перед начальством!), проз цей принижений тон прохача, яким говорить голова «самостійної» республіки: то ж річ звичайна — перед нами відносини між хазяїном і наймитом. Звернемося краще до доказів, якими своє покірне прохання аргументував Петровський. Він казав:

«Я хочу тут показати на прикладі, що ми іе збільшуємо нашого бюджету, як це иноді де-кому здається», —

і розповів далі про справу відновлення селянського господарства в прикордонній смузі, що потерпіла підчас «громадянської війни»:

«Була призначена авторитетна комісія, і от ця комісія з тов. Потаємом на чолі, об'їздила прикордонну смугу і прийшла до

висловку, що потрібна допомога більше, як на 100 млн. карб. Я не буду говорити про сумну долю цих асигновань», (розстріл всюди гаш). —

меланхолично зауважив він і перейшов до другого прикладу — готреб української кооперації. Її оглядав недавно московський ревізор — Любимов, теперішній голова бюджетної комісії,

«і зробив висновок, що вона аж надто погана. Немає комор, немає пристойних крамниць, складів. Він визнає, що допомога нашій кооперації потрібна, що в РСФРР кооперація має міцнішу фінансову базу. Все лихотує тут у тому, що засилювань на кооперацію, які дають у центрі окремим республікам, в тім числі й Україні, нічого не припадає або припадає дуже мало...»

«Але, і 415 млн. крб. — цей мізерний мінімум, який, здавалося б, треба українцям затвердити, всетаки зрізують. Це призводить до того, наприклад, що письменністю ми ніяк не можемо наздогнати РСФРР. Треба бюджетову комісію просити, щоб вона обов'язково врахувала потреби України. Бюджетова комісія, мені здається, повинна врахувати й жваві потреби України. Треба б було Харків поставити в такі ж самі умови кредитування по житлобудівництву, як Пенінград і Москву.»

«Я навіть ці факти для того, — казав на приквці Петровський, — щоб схарактеризувати український бюджет, щоб потвердити, що він справді у нас надзвичайно напружений. Зважте що Україна має 30 млн. людиности. Своїми багатствами вона майже до рівнює Франції, — а бюджет її подібний до бюджету московської губерніяльної ради, — навіть 500 млн. не доходить». («Комун.» ч. 284 з 7. XII).

Українська республіка і московська губернія! Трудно виразніше окреслити сучасні відносини між Україною та Москвою в сфері бюджетній, ніж то зробив Петровський своїм дотепним порівнянням «самостійної» республіки і звичайної губернії.

* * *

В своїй промові торкнувся Петровський і голоду на Україні. Ось що він казав:

«Товарищи, мы достигли огромных успехов в деле оказания помощи населению недо-родных районов. Недобор сельскохозяйственных продуктов в этом году был значителен. Стихийное бедствие коснулось многих районов. Однако, надо сказать, что при царизме, такое бедствие приводило к большей смертности сельского населения. И лишь диктатура пролетариата, советская власть на Украине избавили население от последствий этого несчастья. Этот пример является ярким доказательством для рабочих, бедняков и середняков, что только путем классовой борьбы с кулаком и спекулянт-ом можно достигнуть крупных результатов в государственном строительстве». («Извет.» ч. 282 з 5. XII).

«Огромные успехи», «яркое доказательство»? Чого тут справді більше — безсоромної брехні, туподумної самовпевнености чи без-

межного нахабства? Для кожної безсторонньої людини в цих безічних словах чільного представника совітської влади на Україні справді є «яркое доказательство», але тільки «яркое доказательство» наруги і глуму московського наймита над нещасним народом.

* * *

А ось московська допомога голодним на Україні:

«Що-до допомоги голодуючим, — казав той самий Петровський, — ми розраховали, що на цю межу треба асигнувати 67 млн. карб., проге нам врізали до 42 млн. карб., але й це хочуть тепер урізати й не додати ще 5 млн. карб., про які говорив тов. По-райко». («Комун.» ч. 284 з 7. XII).

«Journal», бо бюджет УССР переходив через Москву, а Москва на слюзи людські не зважає, особливо, коли справа торкається України. Може і в цьому скорсненню на 20 мільйонів, видертих з рота у голодних, пену ролю заграли самовпевнені вихвалювання українського «старости» про «огромные успехи», але певніше це тільки один із проявів заїзної системи, якої тримається Москва що-до оку-юваної землі.

* * *

«L' Journal Officiel» ч. 85 приносить повний текст виступу деп. Кашена у французькій палаті, у якому комуністичний депутат присвятив чимало місця і українському питанню, звичайно, з свого спеціального поглядю. Прославивши наявну миролюбність совітів та розцвіт життя під ними, він ввесь свій запал віддав обороні їх перед «міжнародними інтригами». Польща та Румунія, а за ними стоять великі держави, бачте, загрожують одірвати од Москви Україну. Нагодячи тому «докази», Кашен говорить про існування

«Директорії par interim Української Нагороди Республіки», а часі якої стоїть певний пан Лібікі (sic!), колишній голова фантомного правительства Петлюри»...

Як бидко, недотепного приставили товариші до «червоного козака» репетитора: той встиг нашпигувати його усякими відомостями та не допильнував, щоб учень, як слід, вивчив задану лекцію. От і вийшов конфуз: замість Лівичького — Лібікі!

А тім совітські газети страх задоволені з виступу сього французького співника і носяться з ним, як дурень з писаною торбюю.

Коли поставити «хвилю» протестів проти загрози із заходу, яка пойняла останнього часу Україну, несамогиту істеріку большевицьких газет про воєнну небезпеку поруч з цією обороною совітів у Парижі Кашеном та з фальсифікатами, що їх видрукував майже одночасно віденський «Abend», то перед нами широко закроена кампанія. Розпочато її, як бачимо, — воно так і годиться її дирижерам з 3-го Інтернаціоналу, — справді в масштабі інтернаціональнім. Яка ж мета сього того елементу, галасу і гвалту. Цієї систематичної підробки з'язаних з іменем того чи іншого діяча УНР «документів», в яких немає, звісно, і дзерна правди, навіть натяка на неї?

Одповідь знаходимо в совітській пресі. Перш за все, як пише «Комуніст» ч. 285 з 8. XII, ці «факти»:

Свідчать про ту кевшипу й настирливу роботу англо-французького імперіялізму що є, проти нас, проти Радяньської України в першу чергу, увагу петлю».

А далі:

«Нашим обов'язком є найширше вияслювати і безпеку воєнної інтервенції проти нас, гуртувати робітничо-селянські маси до організації одсічі цим імперіялістичним замахам, зміцнювати свої інтернаціональні зв'язки з робітничими масами Заходу, що не залишать нас самотніми тоді, коли ми річ-а-віч змушені будемо стати до боротьби з нашими ворогами. Вороги не сплять, тим паче не мусять спати ми, країна граці, країна будованого соціалізму, що працює в оточенні ворогів».

З широкого світу

— Англія виплатила Америці в рахунок свого боргу і відсотків 94,2 міль. дол.

— Американський сенат вже тричі відстрочував ратифікацію Пакту Келлога.

— Операція англійського королівського флоту пройшла успішно, однак загальна якість продовжується і скорого видужання лікарі не сподіваються.

— Італійський фашистський корпоративний парламент згідно з проєктом, виробленим вже комісією сенатора Боллі-Лонгар, має скластися з 400 представників, обраних з 1000 кандидатів, вістарелених різними асоціаціями і установами. У виборах має взяти участь при близько 7 міль. громадян. Вибір депутатів з кандидатського списку має зрешти велика фашистська Рада.

— По даних румунського м-ва внутр. справ результати парламентських виборів такі: урядовий блок — 340 депутатів, з них нац.-селянська партія — 312, соціалісти — 9, лівиці — 11, сіоністи — 4 і незалежні — 4. Опозиція має: ліберали — 13, партія Луку — 5, Авереско-Йорга — 5, мад'яри — 15.

— 16. XII міністр закорд. справ Бенеш поклав на могилу Невідомого Жовіра в Парижі військовий чесько-словацький залізний хрест. В той самий день Бенеш був присутній на урочистості посвячення дошки з написом на будівкові ч. 18 на вул. Болларт, в якому з 1916 року і по кінець війни перебував тимчасовий чесько-словацький уряд.

— Італійські активі-національні кола популяризують ідею визначення національної героїні, годібною до французької Жанни Д'Арк. Такою пропонується зробити святу Катерину Сієнську.

— Московський уряд забороняє продаж ялинок, іграшок до них і саме улаштування ялинкових свят.

— На півночі Сибіру знайдено кістяки двох співробітників Амундсена, що загинули під час експедиції Амундсена в 1918 р. На одному з них знайдено лист Амундсена.

— З Афганістану надходять чутки про бої урядового війська з повстанцями. Останнє офіційне звітлення Афганської місії в Парижі спростовує вісті про критичний стан короля Аманулі і вказує на те, що ці чутки розповсюджує більшовицька агенція ТАСС.

— Хинський уряд виробляє проєкт реорганізації армії. Ангажовано 30 німецьких інструкторів для вивчення трьох зразкових дивізій.

— Остен Чемберлен заявив в парламенті, що недавня промова комісара Литвинова не може змінити відношення Англії до совітів, оскільки ці останні не припинять ворожої пропаганди і інтриг.

— При прибуттю президента Гувера до Ураґваю якісь невідповідальні особи влаштували йому ворожу демонстрацію.

— З московського історичного музею зникли вельми цінні речі епохи XIV віку. Не відомо, чи ці речі вкрадено чи продано по таємному наказу московського уряду, який тепер симулює крадіж.

— Бельгійська палата депутатів колосальною більшістю голосів уневажнила часткові вибори в Антверпені, на яких 83 тис. голосів отримав вибраний депутатом відомий фламандський сепаратист Вормс, що свого часу за діяльність під час німецької окупації Бельгії був засуджений до смертної кари. В цей час Вормс перебуває в тюрмі. Депутатом від Антверпена стверджено конкурента Вормса ліберала, що одержав всього 44 тис. голосів.

— Американська Громадська Ліга вислала президентові Куліджеві листа з подякою за невизнання ССРСР і тверду політику у відношенню до большевизму.

— Умер італійський маршал Кадорна.

— Скандал паризької «Газети Франка» продовжує розростатися: арештовано ще кількох фінансистів, опечатало кабінет редактора газети «Котід'єн» Анрі Дюме, а сам зін тим часом притягається до справи, як свідок. Між иншим «Котід'єн» — це одна з газет, яка свого часу гостро стояла за визнання большевиків і за виправдання Швардбарда.

— У військовій комісії французького сенату міністр війни Пенлеве з'ясував загальний план оборони і укріплень кордонів Франції.

— 20. XII в Парижі зібралися представники держав при Міжнародному Інституті Інтелектуальної Співпраці; заслухано доклади Вейса про Римську дипломатичну конференцію, про ревізію Бернської конвенції авторського права, Дюнана про конгрес народнього мистецтва у Празі і т. п.

Справа української еміграції в Раді Ліги Націй.

Той, хто стежив за «Триzubом», знає загальний перебіг справи про правне становище українських емігрантів та про визнання за ними їх національності. В додаток до відомостей, раніше у нас вміщених, маємо на увазі не в довгій часі знайомити наших читачів з тим, як стояло це питання на останній сесії Ради Ліги Націй в Лугано. Поки що подаємо повідомлення Українського Пресового Бюро з 22 грудня минулого року:

«П. Олександр Шульгин, представник українських емігрантів, здався до Голови Ради Ліги Націй з листом, в якому він добивається, щоб Ліга Націй вважала українських емігрантів за національне угруповання біженців, окреме від росіян.

«Прохання пана Шульгина передала Рада Ліги Націй на дослідження Дорадчій Комісії, яку вона створила при Високому Комісаріаті. Це рішення було прийнято на пропозицію пана Зуметти, делегата Вєнецїєли. Він зробив цю пропозицію на засіданні 14 грудня на підставі листа пана Залєського, делегата Польщі, попереднього докладчика в справах еміграції».

Хроніка.

3 великої України

— Організація української секції при Академії Наук у Москві. — Ініціативна група з українців у Москві при Художній Академії ставить собі за завдання по створенню української секції при Академії — популяризувати українську культуру, мистецтво, музику серед російського робітництва на терені РСФСР. Намічається викликати з України відомих діячів та інших української культури для виступу з відповідними доповідями на Московщині. («Пр. Пр.», ч. 279 з 1. XII).

— В Одесі відкрито філію катедри жидівської культури. — 10 грудня відкрилася в Одесі філія «катедри єврейської культури при Всеукраїнській Академії Наук». Одеса являється зараз одним з найбільших центрів «єврейської радянської культури», як пише «Прол. Правда». В Одесі є жидівський відділ при Інституті Народної Освіти, найбільший кількістю студентів в цілому ССРСР, Всеукраїнський музей жидівської культури, Академічна жидівська бібліотека, Педагогічний жидівський технікум, будинок жидівської культури і т. и. З приводу відкриття Одеської філії катедри жид. культури президія Всеукраїнської Академії Наук доручила проф. Лібербергові виступити на урочистих зборах філії і надіслати їй спеціальне привітання. («Пр. Пр.» ч. 284 з 7. XII).

— Нищення української літератури більшовиками. — По деяких сільських бібліотеках на сов. Україні

затрималися ще такі книжки, як «Похід Карла XII на Україну» — Долюва, «Культура примітивізму» — його ж, «Маєпа» — Олелька Островського, «Катехизис українця» — Київського вид-ва «Вернігора» з заповідями «Україна для українців», книжки Кашенка і т. д. Книжки ці тепер реквізовані. («Пр. Пр.», ч. 284 з 7. XII).

— Школи під канцелярією. — З доповіді заступника «Наркомосу» сов. України на сесії Всеукр. Центр. Викон. Комітету виявилось, що на Україні зараз є ще 450 шкільних приміщень, що зайнято під адміністративні сов. установи. Місцями шкільна мережа звужується. Винагородження сільських вчителів в РСФСР на 5-10% вище, як на сов. Україні («Комуніст» ч. 278 з 30. XI).

— Жидівські с.-г. курси. В Кременчузі місцева філія ОЗЕТ відкриває чотирьохмісячні курси, де агрофахівці викладають основи рільництва, скотарства і т. д. для тих жидів, що хочуть дістати землю («Комуніст» з 16. XI. ч. 266).

— Хліб більшовики дали забірають. — За листопад на Україні більшовики зібрали 147,7 тисяч тон хліба, що уявляє собою 58,1% місячного плану («Изв.» ч. 282 з 5. XII).

— Переселенська справа. — На нараді «наркомів» земельних справ усіх совітських республік голова переселенського комітету зробив доповідь в переселенській справі. З доповіді видно, що сов. переселенський комітет до цього часу витратив на переселення 50 міль. карб. В наступному п'ятиріччю за планом передбачається витратити на цю справу 500 міль. карб. Районами,

призначеними до колонізації, являються — Далекій Схід, Сибір, Казакстан та інші (?). Сов. влада стремить до створення колективних господарств на тих землях, що відводяться переселенцям. В наступному році по плану буде колективізовано 15% переселенських господарств, в останньому ж році п'ятиріччя ця цифра буде доведена до 35%. Справа підготування для поселення стоїть однак дуже кепсько у більшовиків. На цю справу витрачається зараз у тричі менше ніж за передвоєнних часів. П'ятирічний сов. план передбачає переселити 1.800.000 душ. Ця кількість розподіляється так: 1 а РСФСР припадає 50%, УССР — 35% й сов. Білорусь — 15%.

Підчас дискусії заступник «Наркомзема» сов. України відстоював українську вимогу збільшити участь сов. України в переселенні до 40%. На жаль сов. преса не подає, чим ця справа закінчилася. («Ком.» ч. 278 з 30. XI).

— Висновки наради кубанських українців. — Українська нарада в Ростові-над-Донем, вислухавши доповіді про розвиток української культури на півні. Кавказі й Кубані та про українізацію, зробила такі висновки. У наслідок неухильності з боку совітської влади до культурних потреб української людности число культурно-освітніх установ, що обслуговують її, не відповідає числу української людности. Розпорядження Наркомосу після постанови XII з'їзду ком. партії, зроблено було, як виявляється, тільки для одводу на час української уваги від цієї справи, бо піде на Кубані й особливо на Північному Кавказі акція «українізації» ще майже не розпочата, а «Наркомос», видавши наказ, не слідкує за його переведенням у життя, чим більше, що скрізь на місцях директиви про українізацію зустрінувши найсильніший опір московського совітського апарату, який просто саботує розпорядження «Наркомоса» під його тиху згоду.

Ця згода уряду з поступованням совітських агентів на місцях явно виступає з того факту, що, не дивлячись на свій наказ, до цього часу «Наркомос» ще не випрацював плану українізації і не забезпечив коштами цієї акції. Один з промовців сказав, що «треба створити умови, з яких видко було б, що українізація — справа серйозна». Народа закінчилася 18 листопаду. У внесеній резолюції, між іншим, говориться, що де-які хиби українізації заховано в боротьбі націоналістичних елементів, з одного боку українського й з другого — російського, що відбиває тенденції великодержавности російського шовінізму. «На місцях є де-яка розгубленість — говориться в резолюції, — хитання й пасивність що-до розв'язання справи українізації».

Нарада висловилася за «планову українізацію» совітських і громадських організацій і за підбор та підготовку «досвідчених і політично-вигірманих робітників українізації». Крім того нарада висловилася за необхідність встановити потрібний зв'язок з УССР для обміну досвідом та для взаємної допомоги, а також за переведення пояснюючої роботи в справі українізації («Пр. Пр.» ч. 269 з 20. XI).

— У к р а ї н і з а ц і я. — На заводі в Єнакієво працює 12 тисяч робітників та службовців постійно й понад 2000 — на сезонних роботах. Українці складають між ними більше ніж половину. Клуб при заводі нараховує 60% членів українців. Але, не дивлячись на все це, ще досі на цьому заводі не утворено гуртків українства. З того ж факту, що при клубі є український драматичний гурток, видно, що робітники цікавляться всім українським. Один час на українську оперу, що привіздила, усі квитки розпродавалися за три дні наперед. Цікаво подивитися, як при таких умовах, стоїть справа з бібліотекою. На 1 січня 1928 р. бібліотека мала 19.979 книг та 6.178 кув'ячок

було в переїзних бібліотеках, але українських книжок було лише 408 у першій і 145 у переїзних — тільки, отже 2%. Обіг українських книжок в бібліотеці у два рази більший ніж книжок російських. Часом місяцями робітники чекають на укр. книжку, яка їх цікавить. Місцеві комуністи далекі від українізації, як бачимо з того, що у всьому Риковському районі є 3.000 партійних, стільки ж комсомольців, а українських часописів у цьому ж районі передплачується усього коло 600 примірників. «З цього не важко собі уявити, скільки українських газет передплачують партійці разом із своєю «зміною», — натякаючи на комсомольців, пише «Комуніст». Справа українізації в такому кепському стані на цьому заводі знаходиться тому, що відношення до неї членів заводського комітету таке ж кепське. Приватна ініціатива між тим за допомогою робкорів організувала обслідування справи зацікавленості українізацією між робітниками і результати цього обслідування виявили, що на 84 робітники припадає навіть 24 галяч, що систематично читають укр. літературу, іє говорять про тих, що уміють по українському читати, але іє читають літератури систематично, або не цілком добре володіють мовою. Урава на заводі, совітський «завком», навмисно продовжує русифікувати робітників. «Комуніст» про це свою думку висловлює так: «Не тому, що «об'єктивні» умови іє дозволяють розгорнути роботу як слід в галузі українізації, не тому, що це «тяжелое дело», і іє тому, що «никто іє понимает украинского языка», — а тому гальмується ця справа, що є певні шкідлики на цій культурній ділянці, які, свідомо чи несвідомо, ставлять палиці в колеса».

Далі приводяться приклади, як на пленумі «завкому» одному з членів, що читав протоколи українською мовою, другий комуніст заявив «брось бузить, говори по нашему». Інші партійці послідували також за цим опонентом. Не дивно тому, що ці комуністи

не помагють нічого в справі українізації, а навпаки — стають в позу захисників робітників «від українізації». («Комуніст» ч. 265 з 15. XI).

— На Дніпропетровщині по районних радах, народних судах, на пошті і т. д. співробітники розмовляють російською мовою, плакати й ріжні гасла скрізь надруковано російською мовою, наради та засідання скрізь провадяться російською мовою.

— На Кременьчуччині скрізь по селищних клубах (українці там становлять 81% всіх членів клубів) майже всю роботу провадять російською мовою. («Комуніст» ч. 277 з 29. XI).

— Д н і п р е л ь с т а н . — Згідно з планом, випрацьованим комісією при Вишій Раді Нар. Господарства, в районі Дніпрельстану проєктується збудувати три підприємства: авто-тракторний завод, білодеревну фабрику й завод технічної порцеляни. Крім того проєкт передбачає менші заводи: автогенно-зварний завод, олійню й макаронну фабрику в Дніпропетровському, масло-жировий «комбінат» у Запоріжжю та фабрику консервів в Кам'янському («Пр. Пр.» ч. 274 з 25. XI).

— У к р а ї н а в і д ч у в а є м о с к о в с ь к у в л а д у . — Динаміка розвитку чорної металургії України відстає від природнього розвитку виробничих сил України. Большевики не відпускають достатніх засобів на вкладення в українську чорну металургію. В біжучому господарському році чорна українська металургія становитиме 55% до загальної металургії СССР. Проте в 1913 році українська металургія випускала 73% виробів російської металургійної промисловости. («Комуніст» ч. 269 з 20. XI).

— Б у р и й в у г і л ь н а У к р а ї н і . — В Гіричому відділі ВРНГ у Харькові відбулася нарада в справі викорстання покладів бурого вугілля на Україні. На Україні є поклади бурого вугілля в округах Київській,

Зінов'ївській, Шевченківській, Криворізькій та Гумацькій. Найважливіше значіння мають поклади на Зінов'ївщині, де поклади вугілля становлять коло 3 міль. тон. («Пр. Пр.» ч. 271 з 22. XI).

— Безреманентні господа рства. — Відсоток безреманентних господарств на Україні дуже високий. В Криму цей відсоток доходить до 68%, на Північному Кавказі — до 56%. («Комуніст» ч. 278 з 30. XI).

— Трактори на Україні. На Україні нараховується зараз більше ніж 9 тисяч тракторів, що уявляє собою третину всіх тракторів, що є в ССРСР. 92% тракторів закордонні і тільки 8% совітського виробу. («Комуніст» ч. 278 з 30. XI).

— Совітське будівництво. — Про порядки на будовах на Донецьких залізницях можемо судити із слідуючих випадків. На ст. Хопри викопали 8.800 зайвих куб. сажнів землі, потім цю землю довелось знову засипати, що здорожжило роботу на 60.000 карб.

— У Жмеринці пасажирське приміщення псується, бо не ремонтують даху і стін. В той же час у цьому будинкові провадяться дороги роботи. («Комуніст» ч. 265 з 15. XI).

— Бракує паперу. — Сов. Україна споживає 10% усього паперу в ССРСР, при чому потреба паперу на Україні задовольняється усього на 77%. («Пр. Пр.» ч. 174 з 25. XI).

3 українського життя.

— Виступи хору Котка. 10 грудня заповнена по береги сая Народнього Дому у Львові вітала знову виступ українського хору під орудою Дм. Котка. Його виступ був новим тріумфом цієї зразкової співацької дружини. («Діло» ч. 277).

— Підкарпатський банк у власнім будинку. — Найбільша українська фінансова інституція на Закарпатті «Підкарпатський Банк» може повеличатися дуже гарним розвитком, що дозволило йому розпочати будівляння власної кам'яниці в Ужгороді, в самім центрі міста, а в Хусті й Мукачеві вже збудовано доми для його філій. («Час» ч. 58).

— Оживлення українського культурного руху. — Як доносять буковинські укр. газети по всій Буковині помітне оживлення укр. культурно-просвітнього руху. Особливо помітне змагання румунських українців за українську школу та за повернення замість румунської знову слов'янської мови до укр. православної церкви.

Газетні звістки

— Протисовітський рух В с. Мушиці, на Київщині, засуджено до смертної кари чотирьох селян, що обстріляли членів сільсько-господарської комуні, які стояли на її чолі.

— З Харькова подають, що «совнарком» ухвалив скорочення й упрощення судової розправи, щоб успішніше боротися з селянським протисовітським терором, який все зростає. («За Свободу» ч. 279).

— Совітська влада зорганізувала цілий ряд митингів для боротьби з укр. сепаратизмом. Нещодавно в Харькові відбувся з'їзд комітетів незамовчанників, на якому ухвалено резолюцію протесту проти «президента Української Народньої Республіки Андрія Лівницького». Одночасно з цим ухвалено вимагати від сов. уряду приєднання до ССРСР Західньої України. («За Свободу» ч. 260).

— В Жмеринці засуджено до розстрілу організаторів вбивства селянського Короля — Гр. Ковальчука і Любарського.

— На Запоріжжжі відбулася савомільна селянська конференція,

яна ухвалила звернутися до сов. уряду з проханням змінити політику відносно т. зв. куркулів. Всі члени конференції арештовані чекістами. («Руль» ч. 2447).

— З боку польсько-совітського кордону було чути 13 грудня гарматну і рушничну стріляніну. Звістка з Польщі говорить, що недалеко від кордону сталося бойовище між повстанцями й частинами черв. армії. («Руль» ч. 2449).

— В Шепетівському районі селянами забито двох комуністів. («За Свободу» ч. 284).

— Забито голову луганськорого «сільсовіту» Беліча. Двох селян Боярченка і Ошиїнника розстріляно. («За Свободу» ч. 275).

— В Новоград-Волинському повіті большевики захопили протисовітський партизанський відділ, що працював протягом цілого року в районі Житомир - Новоград Волинський.

— В Києві розстріляно селян Лисенка, Гетьмана і Чепігу, що їх обвинувачено в забитті одного комуніста. («За Свободу» ч. 269).

— Під Харьковом селяне спалили будівлі в сільсько-господарській комуні «Красная Звезда».

— В Рахлах, на Поділлі, селяне спалили садиби 7-ми місцевих комуністів.

— В Кам'яніц-ка-Поділью спалено кілька совітських установ.

— В Курилівцях на Поділлі селяне стріляли у вікно дому, де відбувалося засідання місцевої ком'ячейки. Одного комуніста забито, трьох — поранено.

— В с. Проруби, Білопільського району, партизаном Корнієнко, при допомозі селянина Щуплого, зроблено напад на голову місцевої ради комуніста Шумейка, якого стрілом через вікно було поранено. Корнієнка й Щуплого заарештовано. («За Свободу» ч. 274).

— На хуторі Тарасівка в околицях Одеси забито селянського Тараренка («Руль» ч. 2450).

— В Катеринославі заарештовано 40 осіб, обвинувачених в дезорганізації хлібного ринку.

— В с. Ярославка та Київщині забито комуніста Семенчука.

— В с. Михайлівка Проскурівського пов. селяне спалили будинок голови комітету незалежників. («Руль» ч. 2452).

З життя укр. еміграції

У Франції.

— Ялинка в Парижі. — 25 грудня с. р. в помешканні кавярні «Бюфало» відбулася ялинка для дітей українських емігрантів, що перебувають в Парижі. Ялинка була організована Комітетом, що склався з представників кількох організацій українських в Парижі з ініціативи Церковної Ради парафії в Парижі.

Свято розпочалося співами колядок із зіркою перед великою ялинкою. По короткій забаві коло ялинки діти декламували різні байки та вірші. Дуже добре декламували Ляля Мурська, Маломуж та 5-літній Володимир Стасів.

Після цього «Дід Мороз» роздав дітям іграшки та солодощі. Закінчилося свято співом національного гімну.

Слід віддати належне упорядчикам ялинки та свята, особливо папям, Никитюковій та Моїз, що увійшли до мішаного Комітету, приклали не мало енергії та праці, та дали дітям справжнє задоволення.

— Генеральна Рада Союзу у Укр. Емігр. Організації у Франції оповіщає, що вона одержала ласкаву згоду проф. О. Шумьгина прочитати 13 січня 1929 р. в Оден-де-Тіші лекцію для української еміграції в Альзасі-Лотарингії та тему: «Вну-

трішнє і зовнішнє положення України».

— О м е к у р. — Згідно з постановою загальних зборів укр. колонії в Омекурі з 8. XI. с. р. було переведено грошеву збірку на користь Львівської «Просвіти», що дала разом 971 фр. 50 с. Гроші відіслано по призначенню.

— 15 грудня відбулася вистава «При йомній дель» і «Периста красуля». Виступав також у своєму репертуарі п. Залозницький з бандурою. Вечірка пройшла гарно.

— Укр. Драматичне Т-во в Омекурі готується до вистави «Запорожця за Дунаєм», що має відбутися на свято Незалежності України; дель вистави передбачається 3 лютого 1929 року.

В Польщі

— Товариство ім. С. Петлюри. — Головна Управа Т-ва ім. С. Петлюри оголосила справоздання з руху грошевих сум за час від липня 1926 року по грудень 1928 року. З справоздання цього бачимо, що підставу грошових впливів складали збірки по підписних листах, які в 1926 р. дали — 2097 зл. 66 гр., в 1927 р. — 1964 зл. 33 гр., а за 11 місяців 1928 р. — 96 зл., що разом дає 4157 зл. 99 гр.

Другою поважною позицією в впливах являються пожертви. Дали воли в 1926 р. — 348 зл., в 1927 р. — 765 зл. 70 гр. і в 1928 році — 12 зл., що за увесь час дає 1125 зл. 70 гр., а разом з попередніми — 5283 зл. 69 гр.

— «Українська Академічна Громада у Варшаві». — 13-го грудня с. р. відбулися у Варшаві організаційні збори «Української Академічної Громади», яка об'єднала в собі групу академічної мелодії, що в останніх днях виступила з «Української Студентської Громади у Варшаві». Зборами головував Г. Драченко. В дискусіях над коєчністю утворення нової

Громади брали участь п. п. Івагнович, Жураківський, Драченко, Киричок, Девисенко, Липовецький, Лівичський та ин. Після затвердження статуту, збори обрали Управу Громади, до якої увійшли: п. п. Івагнович — головою, Киричок — референт зовнішніх зв'язків і заступник голови, пані Чуйкова — економічний гідділ і скарбниця, Липовецький — культурно-суспільний відділ і Тарнавський — секретаріат. Звертає на себе увагу, що до нової Громади увійшли переважно старі піонери укр. студентського руху у Варшаві, а по декільку у Польщі, які виходом своїм із «Студентської Громади» задемонстрували свій протест проти порушення певною групою студентів останньої ідеології і традицій ЦЕСУС'а.

Широком відгомолем покатигла звітка про розходження в академічних. Неприємно вразила вона ширші кола нашого студентства, яке перейшло через Варшавську Студентську Громаду, яке через академічний етаповий гукт, по дорозі на Захід. Неприємно вразила вона і ширші кола нашого громадянства, яке Варшавську студентську Громаду завжди ставило за зразок дисциплінованої і активної організації, яка твердо стояла на національних позиціях, беручи живу і енергійну участь у всіх проявах українського життя.

Шкодувати доводиться, що факт розбиття Української Студентської Громади у Варшаві стався в той момент, коли вона вже має за собою 8 літ заповненого мольною працею існування. Через свої стіни перевела вона не одиу сотню укр. студентства, керуючи його на захід, а своїм існуванням дала вона можливість вже де одній особі закінчити вищу освіту у Варшаві. Не мало спричинилася вона до створення тієї ідеології і тих традицій, якими живе українське студентство, об'єднане нині в ЦЕСУС'і.

І борюнячи цю ідеологію і ці традиції ЦЕСУС'а, певна група членів Громади виступила із «Сту-

дентської Громади», творячи «Громаду Академічну».

Найближча будучина покаже, як перегрупуються і укладуться сили в обох цих Громадах.

— Т-во допомоги укр. студентам. — Управа Т-ва допомоги укр. студентам зверулася із відозвою до укр. громадянства, в якій повідомляє про заснованя Т-ва та про його завдання і закликає укр. громадянство до вступу в члени Т-ва. Згідно із статутом Т-ва, його членом може бути кожда поволітня особа. Членський внесок — 1 зл. на місяць. Заяви про бажання вступити в члени Т-ва, а також пожертви належить надсилати на адресу: Павло Сулятицький, Подвале 16. м. 15. Варшава.

— В Кракові. — В жовтні місяці прибув до Кракова і вступив як стипендіат ім. С. В. Петлюри (стипендія, заснована при крак. фіз. і інжен. та техн. емігрантів) до Гірничої Академії та відділ металургійний інж. Козак Олександр.

— 4 грудня М. Чижевський, старшина 3-ої дивізії армії УНР, одержав при Академії Гірничій у Кракові диплом інженера-металурга.

В Чехії.

— Збірник на пошану С. В. Петлюри. — Незабаром по смерті С. В. Петлюри Празький Комітет по вшануваню його пам'яті обрав комісію для видання збірника, присвяченого життю й діяльності ребіжчика. Склад Комісії: голова — О. Лотоцький, члени: І. Мазепа, С. Сіропольо, М. Славінський, П. Феденко, О. Шульгин.

До цього часу вступили такі статі: І. Гаврилюк — «Перший військовий з'їзд»; М. Добридовський — «До історії економічної політики УНР в добу 1919-20 рр.»; В. Кедровський — «Творення Української Армії»; В. Королів Старий — «Де-що з моїх стосунків з С. В. Петлюрою» (спогади),

В. Куш — «Три спомини»; О. Лотоцький — «Державний провід Симона Петлюри»; Г. Порохівський — «Українська Армія та її вождь»; С. Сіропольо — «Державний провід С. Петлюри в освітній справі»; І. Токаржевський-Карашевич — «Симон Петлюра у Парижі»; П. Шадрук — «Симон Петлюра творець і вождь українського війська»; О. Шульгин — «Симон Петлюра і міжародня політика України»; Ф. Щербина — «Симон Петлюра на Кубані». — Є. Малайюк, О. Стефанович та Н. Холодні дали до збірника свої поезії, присвячені пам'яті Симона Петлюри.

Матеріал цей перейшов вже редакцію первісну, переведену О. Лотоцьким, і далішу, переведену М. Славінським, та вже переданий на руки Голови Комітету А. Яковлеву.

Мають ще прийти до портфеля редакції статі: О. Бочковського — «Психологіч. і основи впливу Симона Петлюри на маси»; М. Єремиса — «Смерть Симона Петлюри і відгуки на неї»; І. Мазепа — «Політич. і соціальні відносини на Україні»; К. Мацієвича — «Земельна справа на Україні»; В. Прокоповича — «З останніх років життя Симона Петлюри»; В. Сальського — «Симон Петлюра, як вождь Української Армії»; М. Славінського — «Симон Петлюра, як особа і громадянин»; А. Яковлева — «Процес у справі вбивства С. Петлюри»; П. Феденка — «Симон Петлюра на тлі української історії».

Художник Петро Ів. Холодний готує портрет Симона Петлюри та картину його вбивства (художник їздив до Парижу для дослідження місця трагічної події і збирання матеріялу).

До друку збірника маєть приступити в початках 1929 р.

Бібліографія

— Передз'їздові «Вісти УЦК». — В момент, коли думка українського емігранта в приспіненому темпі працює над питаннями, що зв'язані з 2-м делегат-

ським з'їздом української політичної еміграції в Польщі, Український Центральний Комітет випустив спеціальне число «Вістей», які торкаються де-яких точок порядку денного з'їзду.

Стаття «Організаційні завдання 2-го Делегатського з'їзду» у Польщі констатує потребу організації укр. еміграції у Польщі на нових підставах, які б зробили її більш сконсолідованою і спаяною, ніж була вона до цього часу. Більша частина статті присвячена проєктові цієї перебудови організації. На закінчення автор статті кидає кілька уваг, що-до організації всеемігрантського українського з'їзду, який міг би обрати і всеемігранційний український виконавчий орган.

В статті «До питання про форми самопомогги» автор торкається розгляду підприємств, організація яких була би можливою і доцільною в наших еміграційних умовах і тих передумов, які потрібні для заснування і успішного розвитку цих підприємств.

Крім того в згаданому числі «Вістей» окремі статті присвячені рівно ж «Перспективам культурно-освітньої праці УЦР» і організації «Громадського Суду».

До цих «Вістей» скеровуємо увагу української еміграції в Польщі.

«LA NERVIE» Revue illustrée d'arts et de lettres. Antologie de la Littérature Ukrainienne. Bruxelles-Bdiin-le Comte. 1928. ст. 20. Ціна — 7 фр., 50.

Після виданої свого часу, зложеної проф. Грушевським, антології укр. літератури з передмовою п. Мест'є — це друга спроба дати закордонній публіці поняття про українську літературу, скажемо, поняття, бо оскільки переклади віршів і прозо переклади прози завжди не досконалі, постільки звичайно суто національні твори з чужих мов завжди лишаються до певної міри не доступними чужинцям. Нова антологія «Української Літератури», видана «La Nervie» зложена по плану — дати всього по-троху

на 20 стор., страждає багатьма пробілами, але все ж таки вона як вибором творів так і їх совісним перекладом безумовно спричиняється до популяризації українських скарбів красюого письменства за кордоном, який дізнається і про наші літописи і про народню пісню і про велетнів нашої літератури Шевченка і Франка, Кочубинського і Лесі Українки і помершних старих і сучасних поетів та письменників. Видання тим більше заслуговує на увагу, що в ньому немає політиканства і вихвалювання добродійности московської большевицької окупації на Україні, як то було в попередньому числі «La Nervie», присвяченому українському мистецтву.

Лист до Редакції

Вельмишановний

Пане Редакторе,

Не відмовьте умістити на сторінках шановного Вашого часопису слідуєче спростовання.

Автор замітки «З життя Спілки Українських Інженерів та Техників емігрантів у Польщі» в тижневику «Тризуб» ч. 48-49 з 9 грудня 1928 р., згадуючи про Краківську Філію, зазначив, що головою Філії є інж. Тимошенко. Ця відомість розходить ся із дійсністю,

I. 3.

Для виправлення неточности подаю до відома, що від самого початку заснування філії у Кракові — головою був інж. М. Фещенко - Чопівський, а заступником голови — М. Чижевський.

Пізніше з приводу від'їзду з Кракова до Берестя інж. М. Фещенка - Чопівського, обов'язки голови філії прийняв на себе інж. М. Чижевський, котрий виконує їх і по сей час, натомісць інж. Ю. Тимошенко є і був лише звичайним членом філії і в склад Управи не входить.

З високою пошаною

С. Суходол (—)
секретар філії.

ГЕНЕРАЛЬНА РАДА СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ ЕМІГРАНТСЬКИХ ОРГАНІ- ЗАЦІЙ У ФРАНЦІЇ

з нагоди Різдвяних Свят та Нового Року засилає всім членам Союзу
щире поздоровлення і побажання здоров'я та бадьорости.

Зміст.

Париж, вівторок, 1 січня 1929 року — ст. 2. — На Свят Вечір, неділя
6 січня 1929 року — ст. 3. — *** — ст. 5. — М. С л а в і н с ь к и й.
На теми дня. I. — ст. 6. — О. Вілінський (некролог) — ст. 9. — А. Я к о в -
л і в. Цікавий міжнародний прецедент — ст. 10. — С. Н е ч а й. Руйнації
української промисловости Московією — ст. 15. — О. Ш у л я к. Один із
многих. — ст. 19. — А. Боротьба з правим ухилом. — ст. 22. — І. Л и -
п о в е ц ь к и й. Тільки уваг над підсумками природнього руху насе-
лення на Україні — ст. 24. — Д м. Г е р о д о т. В новій Румунії —
ст. 26. — X. З совітської преси. Цифри й факти — ст. 29. — В. С. З життя
й політики — ст. 31. — O b s e r v a t o r. З міжнародного життя — ст. 35
— З преси — ст. 40. — З широкого світу — ст. 44. — Справа укр. еміграції
в Раді Ліги Націй — ст. 45. — X р о л і к а. З Великої України — ст. 46.
— З укр. життя — ст. 49. — Газетні звістки — ст. 49. — З життя ук.
еміграції — У Франції — ст. 50. — У Польщі — ст. 51. — В Чехії — ст. 52
Б і б л і о г р а ф і я — ст. 52. — Лист до редакції — ст. 53.

До Вшпанів Передплатників у Польщі.

З 1-го Січня 1929 року представником «Тризуба» у Польщі явля-
ється п. І. Липовецький. Адреса представництва лишається тимчасом
стара. Можливі зміни в адресі будуть подані в черговому числі.

Премія річним передплатникам „Тризуба”

Річні передплатники «Тризуба», які внесуть повністю річну передплату за 1929 рік до 1-го Липня 1929 року одержать в осени, як премію, до тижневика «Тризуба» — кишеньковий

ФРАНЦУЗЬКО - УКРАЇНСЬКИЙ СЛОВНИК

зложений Наталією Королевою, видання «Тризуб».

Ціна словника в окремому продажі має бути не менш, як 15 фр.

Українським дітям - Рідне Військо

Незабаром виходить з друку великий аркуш брестольського картону в 4-х фарбах, що представляє піхоту, кінноту, гармати, то-що — армії УНР з 1920 року.

Постатті козаків до витинання
робота маляра-баталіста І. Перфецького

Видання — «Тризуба»

Найкращий подарунок нашим дітям.

Ціна аркушу — 2 фр. (пересилка — у Франції — 15 с. за кордон — 30 с.).

При гуртовім замовленню значна знижка.

Замовляти в адміністрації «Тризуба» — 42, Rue Denfert-Rochereau. Paris 5-e, або «Le Trident» Boite postale Nr 15. Paris 13-e.

О Д РЕДАКЦІЇ

Випускаємо це число подвійним. Наступне число, з огляду на Різдвяні Свята, вийде в неділю 13 січня.

ТРИЗУБ

тижневик політики, культури, громадського життя та мистецтва, заснований Вяч. Прокоповичем, виходитиме в 1929 році по старому що-неділі в Парижі при участі тих самих співробітників.

Приймається передплата на 1929 рік.

Нові умови передплати:

У Франції на рік — 80 фр., на півроку — 40 фр., на три місяці — 20 фр., на один місяць — 8 фр., окрема число — 2 фр.

В И Н Ш И Х К Р А Ї Н А Х:

	1 рік.	½ року	3 місяці	1 місяць	окрема число
ЧЕХІЯ	80 к. ч.	40 к. ч.	20 к. ч.	10 к. ч.	3 к. ч.
ПОЛЬЩА	25 зл.	15 зл.	8 зл.	3 зл.	1 зл.
РУМУНІЯ	500 лейв	300 л.	150 л.	50 л.	20 л.
НІМЕЧЧИНА	12 мар.	6 м.	3 м.	2 м.	0,50 м.
СПОЛ. ШТАТИ П. А. . .	3 дол.	1,5 д.	1 д.	0,40 д.	0,10 д.
КАНАДА	3 дол.	1,5 д.	1 д.	0,40 д.	0,10 д.

У Парижі набувати в книгарні В. Поволоцького, 13 rue Bonaparte, Paris VI.

За кордоном журнал передплачувати й набувати можна у представники «Тризубу»: 1) В Канаді — W. Sikewich, 512 Bannermann av. Winnipeg, Man. 2) В Румунії — Dm. Herodot, Strada Delea Veche, 45. Bucarest. 3) В Чехословаччині — П р а г а: F. Slodecky, Horni Cernosice u Prahy, Villa Krotochvil. П о д є б р а д и — Академія, у п. Ліневича. 4) В Польщі — J. Lipoweski, Podwale 16, m. 15. W a r s z a w a. 5) В Спол. Штатах у «Surma Book», 103, Av. A, New York, N. I., U. S. A.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris (V).

Tél. Danton 30-03.

Поштова адреса: Для листів: Boîte postale № 15, Paris (XIII), France.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris V.

Поштова адреса: «Le Trident» («Tryzoub»). Boîte post. № 15. Paris XIII.

Редагує — Комітет.

Адміністратор: **Іл. Косенко.**

Le Gérant: M-me Perdrizet.